

Nasilje, kapitalizem in imperializem v kriminološki perspektivi

Zoran Kanduč¹

Lesley Stahl: »Slišali smo, da, da je v Iraku umrlo pol milijona otrok. Hočem reči, saj to je številka, ki je večja kot v Hirošimi. Pa povejte, je bilo vredno te cene?« Madeleine Albright: »Mislim, da je to zelo težka odločitev, toda glede cene? Mislimo, da je bilo vredno te cene.« (CBS News, 1996, v Ali, 2002: 258)

»Hegemonistična strategija ZDA in njenih Natovih zaveznic je danes glavni sovražnik družbenega napredka, demokracije in miru.« (Amin, 2020: 50)

Namen članka je pojasniti vlogo fizičnega nasilja v zgodovinski genezi in razširjeni reprodukciji kapitalističnih družbenih formacij. Neposredni povod za to analizo je vojna v Ukrajini, nova etapa v že dolgo trajajočem »izrednem« stanju, ki je za povrh speta še z grožnjo jedrske katastrofe. V osrednjem delu je obravnavana vloga nasilja pri ohranjanju in globalnem širjenju kapitalističnega produkcijskega (in izkoriščevalskega) načina. Ključna teza je, da je raznoliko imperialistično nasilje, ki je ustvarilo polarizacijo med centri in periferijami svetovnega sistema, že vseskozi neločljiv spremljevalec kapitalističnega razvoja. V sklepnem delu je izpostavljeno paradokсно protislovje med dominantno postmoderno kulturo, ki odločno obsoja vsakršno nasilje v medosebnih interakcijah, in toleriranjem hujskaške politike vlad članic Evropske unije in Nata, ki ima za posledico eskalacijo ukrajinske vojne, nabrekanje proračunskih izdatkov za oboroževanje in negativne reperkusije sankcij zoper Rusko federacijo, ki (ne)posredno prizadevajo številne navadne Evropejce.

Ključne besede: vojna, nasilje, kapitalistično izkoriščanje, imperializem, zločini močnih

UDK: 343.9:341.31

1 Uvodne opazke o novi etapi izrednega stanja

Razlog, da se je treba znova lotiti obravnavanja vloge nasilja v svetovnem kapitalističnem sistemu, je – zdaj že slabo leto² – na dlani. In celo grozeče bije v oči. To je seveda stano-

vitna eskalacija posredniške (»proxy«) vojne, ki jo – čedalje bolj neposredno – vodijo ZDA in njeni brezpogojno vdani, hlapčevsko uslužni ali, če hočete, brezmadežno podredljivi vazali proti Ruski federaciji, njeni neposredni izvajalci pa so ukrajinske oborožene sile in z vseh vetrov napaberkovani tuji plačanci. Stanje je brez senčice dvoma skrajno resno, saj je uničujoča vojna vihra že doslej terjala gromozansko število človeških žrtev, predvsem ubitih, ranjenih in pohabljenih vojakov (a tudi veliko civilistov), in ne nazadnje preobilje

¹ Dr. Zoran Kanduč, znanstveni svetnik, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, Slovenija. E-pošta: zoran.kanduc@pf.uni-lj.si

² To besedilo se je začelo obotavljivo tkati v začetku februarja 2023, torej v času, ko je Nato pospešeno – z zahodnim orožjem (in ne več s sovjetskim, shranjenim v arzenalih nekdanjih članic Varšavskega pakta) – opremljal in usposabljal že tretjo ukrajinsko armado (dve je namreč ruska vojska že bolj ali manj onesposobila). V okviru raznolike vojaške pomoči (izredno pomembno je redno oskrbovanje z natančnimi koordinatami ciljev raketnega in topniškega orožja), katere očitni namen je v nedogled podaljševati pekleno morijo, ki je sicer že zdavnaj dosegla epske razsežnosti, so še posebej pomenljivi nemški tanki Leopard, ki jih je Berlin napolil v Ukrajino, da bi tam ubijali Ruse, tako kot so to počeli že njihovi predhodniki v službi Hitlerjeve Nemčije. In da bi bila zgodovinska ironija za odtенок srhljivejša, te prelomne politične odločitve ni sprejela neka obskurna, skrajno desničarska vlada, temveč »zmerni« socialdemokratski kancler, opogumljen z ognjevitno podporo bojevitih zunanje ministrice iz Zelene stranke. A to še zdaleč ni vse. Prejemnik teh tankov – in seveda vsega drugega Natovega orožja, vključno z vrtoglavimi zneski finančnih sredstev – je najbolj odkrito nacifašistična (in ne le do obisti skorumpirana in diktatorska) državna oblast v evropskem

prostoru po 2. svetovni vojni. O množični uporabi nacističnih simbolov in čaščenju Hitlerjevih morilskih sodelavcev (dosti manj pa o nasilju skrajno desničarskih paravojaških enot) so sicer poročali tudi zahodni mediji, a v glavnem le v obdobju pred vpadom ruske vojske v Ukrajino. Amin (2020: 170) vračanje fašizmov na politično prizorišče povezuje s krizo sodobnega kapitalizma in problemi njenega političnega upravljanja. Po njegovem mnenju imajo fašizmi kljub razlikam dve skupni lastnosti. Prvič, njihove politične in družbene metode vladanja niso v nasprotju s kapitalistično zasebno lastnino in mono- ali oligopoli, ki so njena moderna oblika. Drugič, vračajo (teorijo in prakso) »demokracije«, zlasti splošnih načel – kot so spoštovanje različnosti mnenj, zagotavljanje manjšinskih pravic in uporaba poštenih volilnih postopkov za določanje večine (ta pogoj ni izpolnjen, če oblast prepove vse najpomembnejše opozicijske stranke, zapira njej nenaklonjene politike, ustrahuje kritike, ukine neodvisne medije ter za povrh preganja levičarske aktiviste in onemogoča sindikalne delavske organizacije) – ki jih nadomestijo vred-

nesrečnikov, ki so morali zapustiti svoje (pogosto porušene) domove (največ jih je našlo zatočišče v Rusiji). To nepopisno gorje pa kot ledeno hladna senca spremlja gigantska gmotna škoda – turobno jamstvo za vse prej kot obetavno prihodnost najbrž glavnine preživelih oseb. In vendar se v ozadju te mučne tragedije za zlosluten nameček plazoma skriva še nekaj dosti hujskega. Videti je namreč, da se človeštvo nikdar doslej ni znašlo tako blizu jedrski kataklizmi. Verjetnost te komaj (če sploh) predstavljuje katastrofe je zaenkrat resda razmeroma majhna, vendar ni žal niti najmanj neznatna. In že samo to je – ali bi vsaj moralo biti – zadosti skrb vzbujajoče, sploh če pomislimo, kdo in kaj vse je izpostavljeno temu peklenskemu tveganju. Toda »demokratski« voditelji »svobodne« evroatlantske družine kljub temu ne popuščajo. Še naprej besno udrihajo po vojaških bobnih in slovesno poudarjajo, da je mogoče doseči mir zgolj s porazom Ruske federacije (kar je dejansko nemogoče in ravno zato ostaja apokaliptični jedrski spopad opcija, ki je realnejša kot kdaj koli med »hladno vojno«). Po drugi strani pa idilično enoglasna odločnost zahodnih – že lep čas programsko domala nerazločljivih³ – levih in desnih politikov obeh spolov (izkazalo se je namreč, da vojno hujskaštvo nikakor ni zgolj obžalovanja vreden izcedek evoliucijsko dizajnirane »moške narave«) nemara ni tako zelo presenetljiva, če upoštevamo, da je od takšnega ali

note brezpogojnega podrejanja zahtevam kolektivne discipline (v imenu ogrožene dominantne etnične skupine ali tudi vere) ter avtoriteti vrhovnega vodje in njegovih glavnih izvrševalcev. Amin (2020: 177) ugotavlja, da po letu 1990 ni bilo več nobene resne ovire za rehabilitacijo vzhodnoevropskih fašizmov, zvestih zaveznikov ali kolaborantov Hitlerjevega režima, in opozarja, da obstajajo neizpodbitni dokazi o ujemanju njihovih ciljev s cilji povojne ameriške (in hkrati evropske) politike, še posebno v Ukrajini: »Vlade t. i. demokratskih zahodnih držav so podpirale in celo financirale 'orazno revolucijo' (tj. fašistično kontrarevolucijo) v Ukrajini. To se zdaj nadaljuje.« Amin (2020: 177–178) opaža, da »zmerni« mediji prikrivajo svojo podporo fašistom na ta (preprosti) način, da jih imenujejo »nacionalisti«: »So ti pristi fašisti res 'nacionalisti' zgolj zato, ker sami tako pravijo? Dvomimo. Današnji nacionalisti si to poimenovanje zaslužijo samo, če nasprotujejo oblasti vodilnih sil v sodobnem svetu, tj. oblasti evropskih in ameriških monopolov. Ti t. i. 'nacionalisti' pa so prijatelji Washingtona, Bruslja in Nata. Njihov 'nacionalizem' je zgolj šovinistično sovraštvo do v glavnem nedolžnih sosednjih narodov, ki nikakor niso bili krivi za njihovo nesrečo: za Ukrajince so to Rusi.«

³ Amin (2020: 176) ugotavlja, da se je ideološko nasprotje med nekdanjo levico in desnico drastično skrčilo, ko so tradicionalne socialdemokratske, socialistične in druge delavske stranke priznale neizogibnost kapitalizma (in *eo ipso* privzele plehko platformo »socialnega liberalizma«), opustile razredno politiko (in sprejele »demokracijo nizke intenzivnosti«, oprto na volitve, na katerih imata praviloma odločilno vlogo finančno »sponzorstvo« in medijska podpora vladajoče buržoazije), brezpogojno podprle evropsko združevanje (že od vsega začetka dizajnirano kot reakcionarna institucionalna in normativna opora izkoriščevalske družbenoekonomske ureditve) in se ponižno podredile ameriškemu hegemonu (zlasti v okviru Nata).

drugačnega končnega izida srdite vojaške, ekonomske in politične konfrontacije med Rusijo in Natom (katerega glavna naloga je, ne pozabimo, uveljavljanje hegemonistične strategije Washingtona) bržkone odvisna tudi prihodnja – uni- ali multipolarna? – meddržavna ureditev sveta.⁴

Stave v tej smrtonosni geopolitični igri (v režiji aktualnih imperialnih gospodarjev) so torej precej visoke, vsekakor dosti višje od tistih, ki so spremljale (ne)posredne vojaške intervencije ZDA in njihovih »voljnih partnerjev« po razpustitvi Varšavskega pakta, vnebovzetju realnega socializma v vzhodnoevropskih državah in razpadu Sovjetske zveze. Zato se ne kaže čuditi, da je zagrizena podpora agresivni protiruski politiki omejena predvsem na (javne in zasebne) oblastniške elite v centrih svetovnega sistema in na podrejene lokalne (»kompradorske«) vladajoče razrede v njihovih satelitih, naj-

⁴ Zdi se, da je epilog tega dramatično zaostrenega in pošastno uničujočega konflikta še najbolj odvisen od tega, kako ga dojemata oblastniška klika v ZDA, ki ga je navsezadnje tudi načrtno sprožila. Če je (formalno neobjavljena in celo hinavsko zatajena) vojna Nata proti Ruski federaciji za Washington le ena v dolgem nizu nasilnih in uničujočih imperialističnih potez na geopolitični šahovnici – ali morda vroča predigra za najbrž že skorajšnji spopad s Kitajsko, glavno izzivalko obstoječega (a precej oslabljenega) svetovnega hegemonu – potem je mogoče upati, da se si bo Nato prizadeval »le« za to, da bodo oboroženi spopadi potekali čim dlje, *in extremis* »do zadnjega Ukrajince«. Če pa vojna v Ukrajini ni »eksistencialno« pomembna samo za Rusijo, temveč tudi za ZDA, potem ... Naj se nas ljubi bog usmili, saj smo priča spopadu na življenje in smrt, ki se po vsej verjetnosti lahko zaključi le s propadom ene ali druge bojujoče se sile. Toda zakaj naj bi bila dozdevno regionalna vojna tako zelo usodna za ZDA? Hm, ker bi, denimo, ponižujoč brodolom Natove »misije« v Ukrajini in jalovost spremljajočih ekonomskih sankcij naznanila pospešitev ali vsaj okrepitev oblikovanja multipolarne mednarodne ureditve, ne nazadnje pa bi verjetno sprožila tudi postopen razkroj ameriškega, na dolarju kot najpomembnejši svetovni rezervni valuti utemeljenega monetarnega in finančnega obvladovanja globalnih gospodarskih tokov (ki ZDA omogoča, da z zagroženimi ali udejanjenimi ekonomskimi sankcijami izsiljuje vlade drugih držav, za povrh pa še elegantno rešujejo svoje težave s kreacijo denarja *ex nihilo*). Če poenostavimo, ni nemogoče, da bi uspešno političnoekonomsko preživetje Ruske federacije precej zamajalo imperialno hegemonijo ZDA (in privilegirane pozicije njihovih najvplivnejših zaveznikov), tako da bi se še več ljudstev in vlad na (pol)periferiji začelo upirati strategiji dominantnih kapitalističnih sil, ki se opira na (ne)posredno izkoriščanje, plenjenje, upniško odiranje in izsiljevanje, zagrožene in udejanjene ekonomske sankcije, mehko ali trdo rušenje neubogljivih režimov in – če ne gre drugače – neposredne vojaške posege. Še več, morda bi vsaj nekateri evropski »partnerji« naposled le dojeli, da bi se bilo pametno iztrgati iz utesnjujočih klešč daljnih čezmorskih gospodarjev (vključno z britanskim demokratskim kraljestvom, ki se tudi po izstopu iz Evropske unije na vse pretege trudi škoditi njenim kopenskim državam in družbam). In si izboriti dejansko neodvisnost, ki je temeljni pogoj za izvajanje politike (vsaj relativno) suverenega družbenega, ekonomskega in kulturnega razvoja.

bolj v deželah, ki so v naglici posvojile kapitalistični režim izkoriščevalnega gospodarstva in so – kot da že to ne bi bilo dovolj hudo – v precejšnji meri amerikanizirale svojo kulturo. A celo v najbolj harmoničnih družinskih celicah se tu in tam pojavi moteča »črna ovca«, ki (s)kazi njihovo vestno zloščeno in neredko, za vsak primer, še posladkano javno podobo. V evropski »ječi narodov« najbolj izstopa moralnopolitična nekorektnost Orbanove vlade (ki je sicer že dolgo trn v peti bruseljskih birokratov), plaz žolčnega in posmehljivega neodobravanja pa se je vsul tudi na hrvaškega predsednika (ki si je s svojimi resnicoljubnimi izjavami urno prislužil mesto na ukrajinski »listi za ubijanje«).⁵ Toda dokler na čelu (vnovične) vseevropske vojne proti Rusiji neomajno vztraja Nemčija (opasana z bogatimi zgodovinskimi izkušnjami bojevanja s to trdoživo državo), ni prav nobenega razloga za paniko. Nemčija je pač »glava in srce« EU, hkrati pa je kot njen poveljujoči »house nigger« tudi ključni garant nadzora (ali »single point of influence«), ki ga ZDA izvajajo še nad drugimi članicami (»talkami«) te kufkovsko birokratizirane, patetično skorumpirane, demokratično brezupno »deficitarne«, čedalje bolj disfunkcionalne ali že naravnost škodljive nadnacionalne tvorbe (zato ni čudno, da je na nemškem ozemlju še vedno nameščenih več »okupacijskih« enot ameriške vojske kot kjer koli drugje na evropski celini). To, kako temeljito je (celo!) velika Nemčija (ekonomsko najkrepkejša in politično najvplivnejša sila v »naši« novi širši domovini) ukleščena v prisilni jopič ameriškega hegemonja, je navsezadnje pokazala groteskno stoična sprijaznjenost z razstrelitvijo šestih cevi plinovodov Severni tok 1 in 2 v Baltskem morju (v času, ko se tipkajo te besede, še vedno ni »uradno« znano, kdo neki je zakrivil to zdaleč največjo gospodarsko sabotažo – ali teroristično destrukcijo – v evropskem prostoru po 2. svetovni vojni; ve se le,⁶ kdo ima od tega gigantskega hudodelstva otipljive koristi

ter kdo je bil zmožen in voljan povzročiti tolikšno materialno škodo svojim zavezniškim konkurentom na svetovnem trgu).

2 NATO v akciji (tretji svetovni vojni?)

Sleherni vojaški spopad neizogibno spremlja etiketiranje, v prvi vrsti določitev žrtve in agresorja. To seveda velja tudi za vojno v Ukrajini. Zahodni »svobodni in neodvisni« (javni in zasebni) mediji so se zelo potrudili, da bi svojim odjemalcem (večinoma najbrž dokaj nepoučenim o razlogih za ta dolgotrajni konflikt, ki je naposled privedel do sprožitve ruske »posebne vojaške operacije«) ekspresno ponudili kar najbolj jasno in razločno ločnico med dobrim in zlim (pri tem pa jim je bila zagotovo v dragoceno pomoč tudi velikopotezna in skorajda brez kančka ugovarjanja sprejeta oblastna cenzura vseh ruskih informacijskih kanalov, ki naj bi zaščitila intelektualno domnevno preslaboten ali vsaj moralno negotov in zatorej zlahka vodljiv evropski živelj pred zavajajočo kremeljsko propagando). Izključni krivec je – no, zdaj to papagajsko čivkajo že ubogi pregovorni vrabčki – avtokratska Rusija, ki je kapriciozno, krvoločno in – kar je v tej zgodbi pravzaprav najbolj pomembno – popolnoma neizzvano napadla sosednjo Ukrajino, tj. nedolžno, miroljubno in demokratično državo, neomajno odločeno, da se (če uporabimo rasistični besednjak glavnega »diplomata« EU⁷) iz nekdanje »džungle« čim prej preobrazi v zahodno dizajnirani »vrt«, ozaljšan z vladavino prava, ekonomsko svobodo, človekovimi pravicami, neodvisnimi mediji, strpnostjo, političnim pluralizmom, cvetočo civilno družbo, razumnim upoštevanjem interesov tujega kapitala in drugimi svetimi vrednotami (najbolj) civiliziranih narodov. Še natančneje, za to neupravičeno (»nezakonito«) agresijo je odgovoren Putin, diktatorski vladar, poosebljenje hudobije z obvezno veliko začetnico, novodobni Hitler

⁵ Chossudovsky (2023) opozarja, da ne smemo pozabiti na najbrž najbolj problematičnega evroatlantskega »grešnika«. To je Erdogan, predsednik države, ki sicer ni članica EU, ima pa – že zaradi svoje geostrateške lege – izredno pomembno vlogo v Natu. Erdoganov režim je namreč po letu 2016 močno okrepil vojaško in gospodarsko sodelovanje z Rusijo, kar pomeni, da odtlej ni več popolnoma lojalen zaveznik Washingtona, saj vsem na očeh poniglavo »spi s sovražnikom«. Zakaj? Razlog je bil spodletel poskus državnega udara julija 2016 (tedaj naj bi CIA celo nameravala izvesti atentat na turškega predsednika). Erdoganov režim je namreč pred tem dogodkom hudo raztogotil Washington s svojim neubogljivim, samovoljnim »reševanjem« kurdskega vprašanja na severu Sirije (kjer je Turčija v okviru Natovega rušenja Asadove vladavine rekrutirala, urila, oskrbovala in oboroževala islamistične »freedom fighters«). Neposlušnost do imperialnega gospodarja pa navadno ne ostane dolgo nekaznovana. Imperialistična palica je dolga in trda. Prej ali slej udari po porednežih.

⁶ No, to implicitno vednost je v konkretni verziji priobčil legendarni raziskovalni novinar in Pulitzerjev nagrajenec Seymour Hersh (2023), ki v poznejšem intervju (povzetem v Vasović,

2023a) celo trdi, da resnice o razstrelitvi cevovodov Severnega toka sploh ni bilo težko odkriti. Načrt za to škandalozno sabotažo neznansko pomembne energetske infrastrukture, ki je Nemčijo (in posredno Evropo) mahoma odrezala od poceni ruskega plina, je po naročilu najvišjih funkcionarjev ZDA izdelala CIA, realizirali pa so ga izurjeni globokomorski potapljači ameriške mornarice, ki so na cevi skrivoma namestili eksplozivne naprave, in to z ustrezljivo pomočjo Norvežanov, ki so poskrbeli (ko je prispel ukaz iz Bele hiše) za njihovo daljinsko sprožitve, še prej pa so identificirali najprimernejšo lokacijo (v bližini danskega otoka, kjer je globina morja najnižja).

⁷ Prispodobno o evropskem »vrtu« (kjer vse vzorno deluje, saj je najboljša kombinacija politične svobode, gospodarske blaginje in socialne kohezije v človeški zgodovini) in obdajajoči grozeči »džungli« (polni divjakov, pred katerimi se ni mogoče zavarovati z nobenim obzidjem) je 10. oktobra 2022 v nagovoru slušateljem Diplomatske akademije EU izrekel Josep Borrell, visoki predstavnik za zunanje zadeve in varnostno politiko.

(če že ni inkarnacija Ivana Groznega ali celo Džingiskana),⁸ megalomanski zločinec z bolešno težnjo po nasilni obnovi sovjetskega ali celo vzpostavitvi teritorialno še obsežnejšega imperija (tako da naj bi bila genocidna okupacija celotnega ukrajinskega ozemlja zgolj prva trofeja in bog ve, kje – morda šele v Novi Gorici, če bo naposled klecnila tudi slovenska armada – se utegnejo upehati njegove osvajalske ambicije). To je, skratka, jedrna vsebina »uradno« razlage ukrajinske vojne, pravzaprav edina sprejemljiva resnica ali vsaj dogma, ki naj bi jo pobožno sprejel vsakdo, ki noče biti katapultiran na sramotilni oder in si trajno zapacati npravnega obraza z zaničljivo stigmo »Putinovega agenta« ali »moskovskega trobila«. Uriniranje proti vetru – v tem primeru odstopanje (čeprav »zgolj« verbalno) od normativno pričakovanega evroatlantskega intelektualnega in moralnega konformizma – pa je najverjetneje vse prej kakor vabljava opcija (še posebej v akademskih in drugih uglednih krogih resnobno odgovornih oseb, ki jim »ni vseeno«). Toda pozor. Čeprav zahodna propaganda bržčas še nikoli po (kot je razkril nadaljnji tok dogodkov zgolj navideznem) koncu hladne vojne ni bila tako ekstenzivna in intenzivna, vendarle ni požela popolnega zmagozslavja, in to celo na lastnem terenu, kot so razkrili množični protesti proti agresivni politiki Nata in pošiljanju orožja v Ukrajino, peticije z zahtevami po prenehanju podaljševanja in eskalacije spopadov ter kritične analize raznovrstnih zahodnih strokovnjakov (vključno z vrsto upokojenih častnikov), ki spodbijajo »uradno« interpretacijo razlogov za vojno, ki jo neusmiljeno vsiljujejo ZDA, EU, medijski propagandni aparati in nepoboljšljivo »pravoverni« intelektualci. Skepsa na svetovnem jugu – v deželah, v katerih prebiva večina človeštva – je seveda razumljiva, saj tamkajšnja ljudstva po zaslugi trpkih zgodovinskih izkušenj s panevropskim *de iure* ali *de facto* kolonialističnim tlačenjem in izkoriščanjem neprimerno lažje prepoznavajo moralno hipokrizijo, podlost, aroganco in brezmejno pohlepnost zahodnih imperialističnih sil.

Kakor koli že, naš namen ni razpravljati o (ne)upravičenosti ruske »posebne vojaške operacije« v Ukrajini,⁹ temveč

⁸ Zahodni propagandisti po 2. svetovni vojni radi uporabljajo zlovesčo etiketo »Hitler« za krepitev javne podpore vojaškim napadom imperialističnih sil na (pol)periferne države svetovnega sistema. Ali (2002: 288) opozarja, da je med prvo (sueško) naftno vojno Velika Britanija ožigosala Gamala Abdela Naserja, egiptovskega voditelja, kot »Hitlerja z Nila«, med zalivsko vojno pa so Hitlerjevo značko pripeli na suknjič Sadama Huseina (ki je bil pred tem sicer dolgo – sploh v obdobju morilskega zatiranja iraških komunistov in med vojno z Iranom – darežljivo podpirani varovanec Washingtona): »Kasneje, ko se je Madeleine Albright odločila, da je na Kosovu potrebna vojna in je torej dodala tajen in nesprejemljiv člen sporazumu, ki ga je jugoslovansko vodstvo že sprejelo, je dobil srbski voditelj znani vzdevek: Milošević je postal Hitler.«

⁹ Ni odveč pripomniti, da v mednarodnih odnosih pravo in morala – za razliko od realnega razmerja gospodarskih in vojaških sil – ne

želimo opozoriti samo na nesporno dejstvo, da nikakor ni bila »neizzvana agresija«. ¹⁰ Provokacij dejansko ni manjkalo, njihov zgodovinski rep pa sega prav do razpada Sovjetske zveze. ZDA so namreč svojega nekdanjega najhujšega nasprotnika tudi po koncu hladne vojne še naprej obravnavale (v skladu z Wolfowitzovo doktrino, ki predvideva eliminacijo vseh groženj ameriški hegemoniji) kot sovražno silo z mikavno obsežnimi naravnimi bogastvi, ki pa so si jih (in to je bil za Washington – še posebej pa za globalne finančne in kapital-ske elite v New Yorku in Londonu – bržkone dokaj resen problem) v postsocialistični tranziciji prisvojili večinoma ruski (in ne zahodni) oligarhi, in to v okviru največjega transferja javnega premoženja v zasebne roke v moderni zgodovini. To je postalo očitno leta 1996, ko je Clintonova administracija sprejela odločitev o oživitvi in širitvi Nata,¹¹ tj. ob začetku po-

igrata pomembne vloge, saj je v veljavi zgolj »pravica« močnejšega (angl. »*might is right*«). To grenko resnico navsezadnje odkrito priznava tudi ameriški hegemon, ko govori o »mednarodni ureditvi, ki temelji na pravilih« (in torej ne na – resda že skoraj pregovorno krhkem – mednarodnem pravu), torej na samovolji ZDA in njihovih ključnih zaveznic, ki pa jo morajo šibkejša država vendarle jemati smrtno resno, zakaj neposlušnost je skrajno redko (če sploh kdaj) tolerirana. Graeber (2013: 222–223) ugotavlja, da so zahodnoevropske države in njihove naseljenjske kolonije v obdobju štirih stoletij (med letoma 1500 in 1900) v nepotešljivi gonji za čim večjimi dobički razlašali, ugrabljali, zaslužnjevali, tlačili, trpinčili, izkoriščali in iztrebljali milijone človeških bitij na nasilno osvojenih (in koloniziranih) ozemljih Južne in Severne Amerike, Avstralije, Nove Zelandije, Azije in Afrike, in to ne le scela nekaznovano in brezsravno, temveč celo z rasističnim občutkom moralne superiornosti, ki je upravičila njihovo težavno »civilizacijsko poslanstvo« (»breme belega človeka«) na območjih, ki so jih naseljevala divjaška, barbarska ali ekonomsko, pravno in politično »nerazvita« ljudstva. Bauman (2016: 222–223) zatorej utemeljeno poudarja, da je treba hudodelce najprej poraziti, da bi jih bilo mogoče potem obsoditi in kaznovati za njihove zločine: »Voditelji nacistične Nemčije, ki so ukazali genocid, so bili privedeni pred sodišče, obsojeni in obešeni. In njihova dejanja, ki bi jih zgodovinski učbeniki – če bi Nemčija zmagała – opisovali kot vzpon človeka, so bili označeni za zločine proti človeštvu. Obsodba je varna – prav toliko kot zmaga, ki jo je omogočila. Držala bo, dokler karte in z njimi zgodovinski spomin ne bodo premešane tako, da bodo ustrezale novemu razdeljevalcu kart. Razen če zmagovalci niso naknadno poraženi, njihovim krutostim ali krutostim njihovih pomagačev in varovancev ne bo sojeno. Pravica doleti poražene – in ker zgodbe o njej ne more pripovedovati nihče drug kot današnji zmagovalci, vedno znova predstavlja svet, v katerem sta nemoralnost in kaznivost sinonima.«

¹⁰ V tem razdelku se opiramo na geopolitične, varnostne, ekonomske in zgodovinske analize geneze vojne v Ukrajini, ki so jih opravili Baud (2022) – njegova poznejša intervjuja sta povzeta v Mekina (2022a, 2022b) – Whitney (2023), Lauria (2022), Zeusse (2023b, 2023c), Anderson (2017), Amin (2020) in Kumar (2023).

¹¹ Kumar (2023) opozarja, da je Clintonova odločitev naletela na ostre kritike. George Kennan, arhitekt ameriške zunanje politike med drugim polčasom hladne vojne (po 2. svetovni vojni), jo

stopnega obkoljevanja Ruske federacije (ki tedaj ni več za nikogar v Evropi predstavljala varnostne grožnje), s čimer se je s samovoljno aroganco požvižgala na obljubo, ki so jo zahodni voditelji (v ustni in večkrat ponovljeni obliki) dali dobronamernemu, a neznansko naivnemu Gorbačovu (ki je v zameno privolil v združitev Nemčij in razpustitev Varšavskega pakta). To nesramno verolomno dejanje je bilo za Ruse »nož v hrbet«, toda šibki, skorumpirani in brezhrbtenični Jelcin ekspanzije Nata na Vzhod ni mogel preprečiti (tudi če bi jo hotel, kar pa je – glede na njegovo večplastno odvisnost od ameriške podpore – precej vprašljivo). Nato je najprej (leta 1999) poslal Poljsko, Madžarsko in Češko, v drugem koraku (leta 2004) pa so se tej »obrambni« organizaciji priključile še Bolgarija, Romunija, Slovaška, Latvija, Litva, Estonija in Slovenija. Drugega vala širitve ni mogel preprečiti niti Putin, ki je leta 2000 nasledil Jelcina (saj je bilo o tem odločeno že leto prej na vrhu Nata v Washingtonu). Vseeno pa je novi ruski voditelj Zahodu jasno in razločno (ter več kot enkrat samkrat) povedal, da bi bila priključitev Ukrajine in Gruzije popolnoma nesprejemljiva, usodna prekoračitev »rdeče črte«. A ZDA in poslušne zaveznice se za tovrstna svarila niso zmenile (najbrž zato, ker so predpostavljale, da je Rusija preslabotna za resno upiranje njihovim imperialističnim težnjam). Provokacije so se le še stopnjevale. George W. Bush je leta 2002 enostransko preklical pogodbo o omejevanju sistemov protibalističnih izstrelkov (angl. *Anti Ballistic Missiles*), Barack Obama pa je leta 2009 sprejel odločitev o namestitvi Natovega obrambnega sistema proti balističnim raketam na Poljskem in v Romuniji.¹² Toda še pomembnejši izziv – in pravzaprav temeljni sprožilec poznejše morilske kalvarije v Ukrajini – je bil »evronacistični puč« (Amin, 2020: 112) leta 2014. Ta protiustavni nasilni državni udar v režiji ZDA (pod vodstvom Obame, za mnoge še vedno zapeljivo simpatičnega prejemnika Nobelove nagrade za mir) in vselej kooperativnih evropskih »partnerjev« je zrušil demokratično izvoljenega predsednika (ki je tedaj užival skoraj devetdesetodstotno podporo na območjih z večinsko rusko govorečim prebivalstvom). Oblast je prevzela skrajno desničarska, marionetna vlada (pod neposredno komando

ZDA, ki so tedaj *de facto* kolonizirale Ukrajino), ki je nemudoma začela izvajati sovražno in diskriminacijsko politiko do etnično neukrajinskih državljanov (npr. s prepovedjo ruščine kot uradnega jezika). Vse to pa je sprožilo pravcati cunami na rusko govorečih območjih. Ukrajinske oblasti so z brutalno represijo strle samooklicane avtonomne republike, od katerih se je po zaslugi uspešnega vojaškega odpora uspelo obdržati samo dvema, in sicer Ljudski republikli Lugansk in Doneck¹³ (Krim je bil na podlagi referenduma priključen Rusiji,¹⁴ ki je *eo ipso* preprečila, da bi se v strateško skrajno pomembnem pristanišču Sevastopol ugnezdile Natove sile). Državljsko vojno (ki je v osemletnem obdobju 2014–2023 terjala približno 14.000 žrtev – večinoma na strani etnično ruskega prebivalstva) sta skušala zavezati mirovna sporazuma iz Minska (od katerih je bil drugi, sklenjen februarja leta 2015, tudi mednarodnopravno zavezujoč, saj je bil podlaga za resolucijo varnostnega sveta OZN). Ukrajinska oblast je oba sporazuma kratko malo – in ob pomenljivi potuhi zahodnih sil – ignorirala. To je vse prej kot presenečenje. Kot so naknadno javno priznali takratni voditelji Ukrajine, Nemčije in Francije (Porošenko, Merkel in Holland), so sporazume podpisali s prevarantsko figo v žepu. To so storili zgolj zato, ker so želeli »kupati čas« za okrepitev (usposabljanje, oboroževanje in utrjevanje) ukrajinske vojske pod mentorstvom Nata (Rusijo, ki si je kot sopodpisnica edina zares prizadevala za njihovo spoštovanje, je Zahod torej zopet poniglavo potegnil za nos in ji vnovič pokazal svojo zvižčno neverodostojnost). Pospešeno militarizacijo Ukrajine, ki se je vse od leta 2014 načrtno in temeljito pripravljala na oboroženi spopad z Rusijo, so spremljale še druge provokacije, npr. povečevanje Natovega osebja in opreme na ozemlju države, ki ni njegova formalna članica, vključevanje desničarskih ekstremistov v vojaške, policijske in obveščevalne strukture, nenehna krepitev sovražne protiruske propagande in indoktrinacije (v medijih in izobraževalnih institucijah), množitev bioloških laboratorijev (za razvoj prepovedanih sredstev za množično uničevanje), vplutje ameri-

je ocenil kot »najusodnejšo napako ZDA« po razpadu Sovjetske zveze. Petdeset prominentnih zunanjepolitičnih strokovnjakov je ameriškemu predsedniku poslalo odprto pismo, v katerem so dokazovali, da širitev Nata ni niti nujna niti zaželena in zatorej predstavlja »politično napako zgodovinskih razsežnosti«, ki bo škodljiva ne le za Rusijo, temveč tudi za ZDA in njene evropske zaveznice.

¹² Iz teh sistemov je mogoče izstreljevati bodisi obrambne bodisi napadalne (jedrske) rakete, ki opravijo pot do Moskve v nekaj minutah. Baud (2022) ocenjuje, da to precej poveča verjetnost jedrskega spopada, zakaj krajša je razdalja, manj je časa za reakcijo, ki jo lahko sproži že napačna ocena o namerah sovražnika. Po pogodbi o omejevanju protibalistične obrambe, od katere so ZDA enostransko odstopile, tovrstnih sistemov v Evropi (ravno zato) ne bi smeli nameščati.

¹³ V obeh republikah sta bila maja 2014 referenduma, na katerih je prebivalstvo s prepričljivo, velikansko večino sprejelo odločitev o avtonomiji (ki vključuje tudi uporabo ruščine kot uradnega jezika), ne pa o samostojnosti ali odcepitvi od Ukrajine (Putin je sicer odsvetoval njuno izvedbo). Baud (2022) opozarja, da sta republiki uspešno (brez ruske pomoči) odbili napade slabo motiviranih ukrajinskih oboroženih sil (mnogo vojakov je dezertiralo ali prešlo – skupaj z orožjem – na stran upornikov). Zato je bila ukrajinska vlada prisiljena pristati na sporazum v Minsku (septembra 2014). A je že takoj po podpisu pod mentorstvom Natovih častnikov sprožila obsežno protiteroristično operacijo, ki pa se je zaključila z bolečim porazom ukrajinske vojske, zaradi katerega je prišlo do sklenitve novega mirovnega sporazuma v Minsku (februarja 2015).

¹⁴ Spomniti velja, da je Krim razglasil samostojnost še pred Ukrajino, in sicer z referendumom januarja leta 1991, na katerem je bila večinsko sprejeta odločitev, da kot avtonomna socialistična republika pripada (tedaj še obstoječi) Sovjetski zvezi.

ških in britanskih rušilcev v Črno morje (v okviru operacije »Svoboda plovbe«), preleti letal Nata tik ob meji (in izvedba vaje »Defender Europe« njegovih oboroženih sil), neomajna odločenost marionetne oblasti v Kijevu, da se priključi evroatlantski zvezi, izdaja predsedniškega odloka o ponovni osvojitvi Krima (marca 2021), sprejetje zakona (julija 2021), ki določa, da imajo državljani različne pravice v odvisnosti od etničnega porekla, ter ne nazadnje bolj ali manj neprekinjeno teroriziranje (pro)rusko usmerjene manjšine (pri ubijanju, mučenju in zastraševanju civilistov so se še posebej odrezali pripadniki neonacističnih bataljonov v sestavi notranjega ministristva). Usodno piko na i pa sta postavila nepretrgano stopnjevanje topniškega obstreljevanja Donbasa, ki se je začelo 15. februarja leta 2022, in zastrašujoča koncentracija ukrajinske vojske (na jugovzhodnih območjih države), ki se je očitno pripravljala na ofenzivo zoper obe avtonomni republiki.¹⁵ Nedvomno načrtna eskalacija provokacij je tedaj naposled le dosegla točko vrelišča. Putin se je znašel v zagatni situaciji, v kateri je preprosto moral reagirati.¹⁶ No, le on, saj si pravzaprav ni mogoče predstavljati, da bi katera koli tamkajšnja oblastna garnitura pasivno, križem rok opazovala kataklizmo svojih rojakov dobesedno pred pragom Ruske federacije (ali

strpno pristala na zasidranje sovražne evroatlantske vojaške organizacije, potencialno opremljene z jedrskim orožjem, tik ob državni meji).

Bralcu milostno prepuščam odgovor na vprašanje, ali je (bila) »posebna vojaška operacija«, katere uradni cilj so denacifikacija, demilitarizacija in nevtralnost Ukrajine, agresivna ali (samo)obrambna reakcija in ali je (ne)upravičena po mednarodnem pravu (ki ga ZDA in partnerji tako ali tako ne jemljejo resno).¹⁷ Namen tega razdelka je bil zgolj opozoriti na nekatere ključne dogodke in procese, ki so vplivali na izbruh te grozovite vojne in o katerih medijski manipulacijski stroji v glavnem še vedno previdno molčijo. Dodali bi le, da rusko vojaško posredovanje očitno ni presenetilo ne ZDA, ne Nata, ne Ukrajine. Zato se vsiljuje nadležno vprašanje, zakaj se ti ključni akterji niso niti najmanj potrudili, da bi vojno (ki ji še vedno ni videti konca) preprečili. Če poenostavimo: zakaj so ZDA (in članice Nata) hotele, da se Ruska federacija zaplete v vojno z Ukrajino (katere oblast je že vse od leta 2014 trdno pod njihovo kontrolo)? No, razlog ni ravno skrbno varovana skrivnost, saj so zahodni voditelji (ko so slednjič lesneli svoje hipokritske »miroljubne« maske) javno že večkrat nedvoumno razgrnili svoje nakane. Rusijo, ki je vojaško – razen morda v jedrski apokalipsi – ni mogoče premagati, je bilo treba zvaбити v »past«, da bi jo lahko potem čim bolj ekonomsko, finančno, politično in družbeno oslabili, in to predvsem z drakonskimi sankcijami, katerih cilj je »zadušiti«, »zdrobiti«, »uničiti« njeno gospodarstvo in *eo ipso* generirati socialno-psihološko krizno (ali, še raje, izredno) stanje (čim bolj nezvzdžno trpljenje ljudi, npr. zaradi visoke inflacije, množične brezposelnosti in pomanjkanja življenjskih potrebščin), ki bo prej ali slej sprožilo (tako zelo zaželeno) spremembo režima in na vodstvene položaje katapultiralo (kooperativne ali marionetne) »demokrate«, pripravljene na stečaj odpreti vrata zahodnemu kapitalu (multinacionalkam in drugim tujim vlagateljem) in mu omogočiti dobičkonosno izkoriščanje ogromnih naravnih bogastev, ki so že vse predolgo v rokah kleptokratskih oligarhov (zaradi podpore Putinovi vladavini zrelih za kazensko razlastitev).¹⁸ Človeška in gmotna škoda,

¹⁵ Whitney (2003) takole povzema ugotovitve opazovalcev Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi o kršitvah premirja (od katerih so bile skoraj za vse odgovorne ukrajinske oborožene sile): 15. februarja: 41; 16. februarja: 76; 17. februarja: 316; 18. februarja: 654; 19. februarja: 1.413; 20.–21. februarja: 2.026; 22. februarja: 1.484.

¹⁶ Putin je 21. februarja izpolnil zahtevo resolucije, ki jo je sprejel parlament, in priznal neodvisnost obeh ljudskih republik (najverjetneje po vzoru ravnanja zahodnih držav v primeru Kosova, enostransko odcepljenega od Srbije) ter še istega dne sklenil z njima sporazum o prijateljstvu in sodelovanju. Vojaško posredovanje v Ukrajini, s katerim je hotel zaščititi ogroženo prebivalstvo in nacionalne interese Ruske federacije, je upravičil s sklicevanjem na 51. člen Ustanovne listine OZN. Putin ima – tako kot vsi drugi državni voditelji – gotovo kar nekaj »masla na glavi«. Ni pa mu mogoče očitati, da si je želel sprožiti vojno z (do zob oboroženo, izurjeno, motivirano, dobro utrjeno in izredno številčno) ukrajinsko vojsko in posredno z ZDA in Natom (mimogrede: BDP Rusije in Belorusije znaša 3,3 % BDP-ja zahodnega sovražnega bloka). Dolgo časa si je prizadeval za alternativno varnostno ureditev, ki bi upoštevala interese vseh evropskih držav. A vsi njegovi predlogi so bili gladko in neredko celo zaničljivo zavrnjeni. Zadnjič je poskusil srečo dobra dva meseca pred izbruhom vojne, ko je od ZDA in Nata zahteval jamstva, da na območjih sosednjih držav ne bo tujih vojaških enot, baz in izstrelkov. In tudi tedaj je naletel na gluha ušesa. Kar ni presenečenje, saj je navsezadnje glavni Natov *raison d'être* prav prizadevanje, da se doseže popolna političnoekonomska podreditev Rusije, za kar sta si v preteklosti neuspešno prizadevala že Napoleon in Hitler. Canfora (2006: 215) opozarja na sporočilo, ki ga je zloglasni nacistični vodja posredoval tedanjemu komisarju Društva narodov: »Vse, kar ukrenem, je usmerjeno proti Rusiji. Če so na Zahodu preveč neumni ali preveč slepi, da bi to doumeli, bom prisiljen doseči sporazum z Rusi in premagati Zahod, potem pa se z vsemi silami zagnati proti Sovjetski zvezi.«

¹⁷ Pri izbiri ustreznega opisa utegne koristiti miselni eksperiment. Predstavljajte si, da bi se na mestu Rusije znašla neka druga, politično neoporečna zahodna liberalna demokracija. Bi, denimo, ZDA tolerirale namestitve kitajskih raket na meji z Mehiko ali rusko urjenje in oboroževanje mehške vojske z namenom ponovne osvojitve (»osvoboditve«) ozemelj, ki jih je v preteklosti zavzela in okupirala močnejša severna sosedba? Pomislimo, kako bi reagirala Italija, če bi slovenska oblast – po nalogu ali s podporo Rusije, Kitajske ali druge »malopridne« države – osem let trpinčila in pobijala tukajšnje pripadnike italijanske manjšine ter se za povrh še pripravljala, da jih z vojaško silo naposled dokončno potolče. Vidite.

¹⁸ Razbitje Ruske federacije bi zahodnim imperialistom omogočilo kontrolo nad njenimi članicami in sosednjimi republikami

ki jo v tej vražje cinični geopolitični igri utrpi Ukrajina (kot »žrtveno jagnje«), pa je za Washington in Nato očitno »a price worth paying«. Zato se ne kaže čuditi, da Zahod ni le hotel preprečiti vojne, temveč je poskrbel tudi za to, da se ne bi slučajno preneglo zaključila (po obisku hujskaškega britanskega premierja Borisa Johnsona, ki je prispel v Kijev 9. aprila 2022, so ubogljivi Ukrajinci urno pretrgali mirovna pogajanja v Istanbulu¹⁹). Vojna, v kateri Ukrajina zagotovo ne more zmagati, se namreč mora – seveda po zaslugi darežljivo odmerjene evroatlantske vojaške in finančne »pomoči« – nadaljevati za vsako ceno. Klavnica se ne sme zapreti, dokler še obstaja dovolj človeških surovin za njeno neprekinjeno obratovanje.²⁰

(Ukrajina je že tako ali tako njihova trajna posest) ter osamitev ali vsaj oslabitev Kitajske (pa tudi Indije in drugih uveljavljajočih se držav), najverjetneje pa tudi zmanjšanje teženj po multipolarni svetovni ureditvi.

¹⁹ Harald Kujat, upokojeni nemški general in nekdanji predsednik vojaškega odbora Nata, v intervjuju – ki ga v spletnem mediju *Insajder* povzema Vasović (2023b) – trdi, da so bili prav Britanci tisti, ki so ukrajinskim pogajalcem preprečili podpis mirovnega sporazuma z Rusijo. Po tem dogovoru bi Rusija umaknila svoje vojaške sile za mejo 23. februarja, tj. pred začetkom napada na sosednjo državo, medtem ko bi se Ukrajina odpovedala članstvu v Natu in se zavezala, da ne bo dovolila namestitve tujih enot in vojaških objektov na svojem ozemlju (za zameno pa bi morala prejeti varnostna jamstva zaveznic po lastni izbiri). Prihodnja usoda ozemelj, ki jih nadzorujeta uporniški avtonomni republiki, bi morala biti rešena po diplomatski poti (in z izrecnim odrekanjem sleherni vojaški sili) v roku 15 let. A kaj, ko je mir vse prej kot prioriteta zverskih zahodnih voditeljev, tj. hujskačev, ki, varno ugnezdjeni v oblastniških foteljih, dobro vedo, da se jih vojna grozodejstva niti slučajno ne bodo dotaknila (če odmislimo zavidljive gmotne nagrade za njihovo »družbeno koristno« delo in ugled, ki ga uživajo v krogih svojih podobno mislečih kolegov in podrejenih ali odvisnih kimavcev).

²⁰ Poslanstvo medijske propagande je poskrbeti, da javnost podpira (ali vsaj ne nasprotuje preveč množično in odločno) zahodni finančni in orožarski pomoči, namenjeni nadaljevanju in eskalaciji vojne v Ukrajini, hkrati pa z razumevajočo ali sočutno potrepljivostjo sprejema negativne reperkusije ekonomskih sankcij, ki so doslej še najbolj prizadele (samomorilsko) evropsko »ladjo norcev« (npr. delavce, potrošnike, podjetnike in navsezadnje tudi državne proračune). V ta namen morajo proizvajalci moralnopolitično korektnih mnenj in spremljajočih emocionalnih pritisklin (zlasti sovraštva do vsega ruskega, vključno z že zdavnaj preminulimi umetniki) uvideno molčati o nacifašističnih nagnjenjih in zločinih ukrajinskih oblasti, npr. o načrtnih topniških in terorističnih napadih na civilne tarče, ki redno terjajo človeške žrtve, obstreljevanju največje jedrske elektrarne v Evropi, uporabi prepovedanih orožij, trgovanju s človeškimi organi, izkoriščanju prebivalstva za formiranje varovalnega »človeškega ščita« ter mučenju in ubijanju vojnih ujetnikov (in domnevno izdajalskih sodržavljanov). Ne nazadnje pa morajo zahodni mediji ohranjati tudi kar najbolj pozitivno podobo ukrajinskega predsednika in njegovega nenehnega prosjačenja za denar in orožje. Zato je treba tega (iz nekdanjega komika preobraženega) politika, ki je mnoge vo-

Titanskemu političnemu in medijskemu propagandnemu stroju torej še dolgo ne bo zmanjkalo dela. *In EU, Nato and USA we trust ...*

3 Meščanska država, kapitalistična eksploatacija in nasilje

Moderna država ima monopol nad izvajanjem (»legitimnega«) fizičnega nasilja na svojem ozemlju (v precejšnji meri pa tudi nad produkcijo zavezujočih pravnih in drugih predpisov), tako da ga smejo – po možnosti v normativno uokvirjenih primerih in oblikah – izvajati le njeni pooblašteni »organi«, svojevrstni »oboroženi birokrati« (Graeber, 2017: 79), navadni državljani pa le izjemoma, tipično v samoobrambi. To se že dolgo dojemata kot nekaj scela samoumevnega in navsezadnje tudi dobrega (saj zgodovinske izkušnje kažejo, da se nasilje tedaj, ko centralna oblast hudo oslabi ali se sesuje, preseli na nižje ravni in se neredko sprevrže v krvavo državljansko vojno). In morda se tudi zato pogosto prezre dejstvo, da v kapitalističnem sistemu aparat fizične prisile ni neposredno v rokah vladajočega razreda (tj. zasebnih lastnikov sredstev in pogojev produkcije), temveč je ločen od njegovih predstavnikov in se razkriva v podobi brezosebne, brezimne, od družbe odtrgane javne oblasti ali pravne države, tj. politične organizacije, ki se vsaj načeloma povsem prekriva z abstraktno in splošno entiteto, objektivno (ali, še natančneje, intersubjektivno) veljavno normativno ureditvijo, v razmerju do katere so vsi subjekti formalno izenačeni in zavarovani kot zasebni lastniki, ki so upravičeni, da prosto – namreč v skladu z lastno avtonomno voljo, preferencami, egoističnimi interesi ali ekonomsko racionalnostjo – razpolagajo s tem, kar je (družbeno priznано kot) njihovo (kantovsko rečeno: svoboda vsakogar mora biti omejena le s svobodo vseh drugih). Z drugimi besedami, država s svojim monopoliziranim nasiljem, ki se običajno pojavlja kot orodje (vladavine) prava, varuje tako člane delavskega (ali ljudskega) razreda kot tudi kapitaliste (tržna konkurenca med njimi preprečuje, da bi se politična oblast pretresno povezala s posamičnimi podjetji).²¹ To pa im-

livce prevaral s svojim miroljubnim programom, prikazovati kot junaškega, neodvisnega voditelja, ki se nepopustljivo – ne oziraje se na srhljivo človeško in gmotno ceno, ki jo plačujejo ukrajinski državljani za njegovo (»kvizliško«) udinjanje imperialističnim silam – upira zločinski agresiji »nečloveških« Rusov in pogumno brani varnost in vrednote ne le EU, temveč vsega »svobodnega sveta« ali »mednarodne skupnosti«.

²¹ Pašukanis (2014: 102) trdi, da se meščanska država zlije s splošnim in abstraktnim normativnim sistemom toliko, kolikor je (civilna) družba tržna, tj. sestavljena iz pravnih subjektov, ki avtonomno ali svobodno (brez zagroženega ali udejanjenega nasilja in prevare) razpolagajo s svojim blagom (tj. čutno in hkrati nadčutno entiteto, ki ima uporabno in menjalno vrednost). Toda meščanska družba

plicira, da je prisvajanje in odtujevanje lastnine dopustno le na podlagi interesnega soglasja volj dveh ali več pravnih subjektov, ki se – kot izolirani, drug od drugega neodvisni posamezniki (a le v abstraktnem razmerju menjave, ne pa tudi v dejanskosti) – srečujejo na trgu. V tej luči potemtakem ni presenetljivo, da tvorijo trdo jedro modernega kazenskega prava ravno empirično raznoliki primerki nasilja, kraje in goljufije, torej normative kršitve, ki se odkrito ali prikrito poživljajo na temeljni pogoj normalne menjave, in sicer na zmožnost pravnega subjekta, da svobodno razpolaga (gospoduje ali gospodari) s svojo lastnino (prosto izražanje volje oškodovanca je namreč v teh primerih onemogočeno, okrnjeno, obideno ali zmanipulirano).²²

Kapitalistično izkoriščanje se ne opira (več) na neposredno (zagroženo ali udejanjeno) nasilje. Delavec ni niti suženj, »govoreča stvar« v lasti gospodarja, niti podložni tlačan,

ni zgolj trg (prizorišče vrednosti), je namreč tudi arena razredne boja, kjer državna oblast ne nastopa kot nepristranski porok blagovnih menjav, temveč kot aparat (ali predstavnik) in eno najmočnejših orožij gospodstva vladajočega razreda, in to ne glede na njen specifični format, ki je lahko zelo raznolik (npr. ustavna monarhija, predstavniška demokracija, *de facto* ali *de iure* enostrankarski sistem in vojaška ali nacifašistična diktatura). V mednarodnih odnosih pa deluje država kot organizacija za (obrambno ali napadalno) vojskovanje z zunanjimi silami (običajno v skladu z *raison d'état* ali načelom »gole racionalnosti«). Država je torej po eni strani fiktivna ali namišljena tvorba (tj. intersubjektivna realnost), po drugi strani pa je tudi objektivna entiteta, ki obsega raznovrstne stvarne resurse in množstvo uslužbencev ali funkcionarjev (javnih birokratov), njeno »življenje« pa (po)ustvarjajo boji različnih družbenih akterjev (npr. razredov in njihovih frakcij, interesnih skupin, sindikatov, političnih strank, nevladnih organizacij, lobijev, zastopnikov domačih in tujih podjetij ter drugih držav ali nadnacionalnih institucij). Zato je, na primer, mogoče neko odločitev parlamenta interpretirati bodisi kot državni akt (»pravni vir«) ali pa kot izcedek individualnih ali kolektivnih interesov skupine (»klike«) ljudi, ki so jo sprejeli.

²² Ker so nasilna, tatinska in prevarantska dejanja najhujša oblika nedopustnega poseganja v pravico do zasebne lastnine (ali najresnejši odklon od normativno pričakovanega vedenja), jih je treba preprečevati s stanovitno zagroženimi kazenskimi sankcijami. Na deviacije, ki ogrožajo le uspešnost realizacije prostih menjav med pravni subjekti (recimo tedaj, ko kršilec ne izpolni vseh svojih obveznosti do druge pogodbene stranke in *eo ipso* frustrira njena upravičena pričakovanja), pa se je mogoče odzviti s civilnopravnimi sankcijami, npr. s povračilom škode (plačilom odškodnine ali kompenzacije) in vrnitvijo v prejšnje stanje. Reiman (1998: 206–208) ugotavlja, da je moderno pravo priznanje (posplošeni in idealizirani »odsev«) pogojev normalne menjave med atomiziranimi subjekti. Zato obstaja precejšnje prekrivanje vsebin civilnega in kazenskega prava, ki se še najbolj razlikujejo po načinu sankcioniranja normativnih kršitev. Civilno pravo obravnava vse odklone od normalne menjave, kazensko pravo pa samo najresnejše (tudi mnoga kazniva dejanja so lahko razlog za vložitev odškodninskega zahtevka).

osebno odvisen od fevdalnega zemljiškega gospoda. Vendar pa v kapitalističnem produkcijskem načinu neposredno nasilje – nosilec in izvrševalcev bodisi javne (politične) bodisi zasebne (ekonomske) oblasti – sploh ni več potrebno za prisilno in neplačano prisvajanje presežne vrednosti (v obliki profitov, rent in obresti), saj zadostuje »golo« dejstvo, da člani delavskega razreda niso ekonomsko samozadostni.²³ V takih razmerah že zgolj spet in spet porajajoča se potreba po družbeno sprejemljivem preživetju – tj. pravno in moralno neoporečnem dohodku ali denarju (vrhovni vrednoti v kapitalistični družbeni formaciji), s katerim je mogoče kupovati življenjske potrebščine (pogoj *sine qua non* za biološko in socialno reprodukcijo, po možnosti na kulturno dostojni ali vsaj ne preveč ponižujoči ravni) – motivira delavce, da prostovoljno odtujejo/prodajajo svojo delovno silo (ki pa je žal ni mogoče ločiti od človeškega organizma, v katerem je zapakirana). Po drugi strani pa si kapitalist z nakupom delovne sile (na podlagi svobodno sklenjene pogodbe) pridobi pravico: 1) da izvaja zasebno – toda na družbeno in državno jamstvo oprto – oblast nad delavcem v delovnem procesu (v okviru katerega mu ukazuje in prepoveduje, ga disciplinira, nadzira njegovo učinkovitost, storilnost ali produktivnost in ga sankcionira z nagradami ali kaznimi); 2) da si si prizadeva iz njega iztisniti kar največ dela (onkraj tistega, ki v nujnem delovnem času ustvari vrednost, ekvivalentno mezdi) in 3) da si prilašča celotni produkt dela, napolnjen z neplačano presežno vrednostjo, ki jo mora nato še »realizirati« v obliki denarja z uspešno prodajo blaga na tr-

²³ Kržan (2020: 275–276) opozarja, da so si morali vladajoči razredi v predkapitalističnih produkcijskih načinih prisvajati presežek dela (npr. tlake na pridornem zemljišču) ali proizvoda (v naturalni ali denarni obliki) z organizirano in neposredno prisilo (zagroženim ali udejanjenim nasiljem), ker so bili proizvajalci tedaj ekonomsko samozadostni, tako da po vsej verjetnosti ne bi prostovoljno privolili v lastno eksploatacijo. Obvladovali so pretežno kmetijski in dopolnilno obrtni delovni proces. Bili so posestniki produkcijskih sredstev (ne pa tudi lastniki v modernem pomenu te besede). V krogu ožje ali širše družine, gospodinjstva ali skupnosti so samostojno proizvajali življenjske potrebščine (za biološko in socialno reprodukcijo), orodja in druge reči, ki so jih potrebovali pri delu. V tributarnem sistemu, ki je tisočletja v dovršeni obliki obstajal v Egiptu in na Kitajskem, si je vladajoči razred prisvajal presežke (tj. dajatve v naturalijah) s pomočjo centralizirane države (v okviru katere politična in ekonomska oblast torej še nista bili ločeni). V fevdalizmu, ki je bil njegova obrobna (v zahodni Evropi in na Japonskem prevladujoča) oblika, pa so si zemljiški gospodje samostojno prilaščali rezultate presežnega dela podložnih tlačanov, nad katerimi so izvajali politično, sodno in vojaško ali policijsko oblast. V predkapitalističnih družbenih formacijah med vladajočimi in vladanimi razredni ni obstajala samo ekonomska, marveč tudi politična, pravna in moralna neenakost, ki je bila nujna predpostavka ideološkega (pretežno religioznega) upravljanja (prikrivanja ali zanikanja) izkoriščanja, ki je bilo sicer opazno že »s prostim očesom«.

gu.²⁴ (Mimogrede: če postfordistični upravljavci – nosilci subjektivne funkcije ali značajske maske – kapitala prevajajo na zaposlene še odgovornost za čim bolj uspešno in kakovostno poslovanje podjetja, so ti resda bolj avtonomni pri uresničevanju heteronomno določenih ciljev, po drugi strani pa so pogosto obremenjeni z bolj ali manj trajnim občutkom krivde ali sramu, saj nikoli ne morejo biti tako dobri – inovativni, kreativni, prožni, prilagodljivi, komunikativni ali kooperativni – da ne bi mogli biti še boljši.) V kapitalističnem produkcijskem načinu se tako hkrati proizvajata blago (izdelki in storitve) in temeljno razredno razmerje, ki je njegova ključna predpostavka, tj. vloži kapitalista in mezdnega delavca. Heinrich (2013: 227) poudarja, da posamezni delavec vselej izstopi iz produkcijskega procesa tako, kot je vstopil vanj: »Njegova mezda v osnovi zadostuje za (njegovo oziroma družinsko) reprodukcijo. Da bi se znova reproduciral, mora znova prodati svojo delovno silo. Tudi kapitalist pride iz procesa spet kot kapitalist – kapital, ki ga je založil, priteče skupaj s profitom nazaj k njemu, tako da lahko založi celo povečan kapital.«

In še več, Lebowitz (2014) ugotavlja, da kapitalizem ustvarja tudi delavce, ki osebnostno ustrezajo njegovemu produkcijskemu načinu, in to na več načinov. Prvič, mislijo, da so kapitalisti nujno potrebni družbenoekonomski akterji (saj so navsezadnje od njih eksistenčno odvisni). Drugič, objektivne zakone, ki regulirajo kapitalistično gospodarstvo (in posredno še družbo), sprejemajo – po zaslugi vzgoje, navajenosti, tradicije, propagande in vladajoče ideologije (objektivnih iluzij ali »miselnih form«, ki strukturirajo dožemanje družbene dejanskosti vseh »personifikacij ekonomskih kategorij« in torej ne le prodajalcev delovne sile) – kot nekaj, kar je samoumevno ali celo naravno (čeprav ni nujno rezultat božje kreacije). Tretjič, ne razumejo, da je kapital, ki je v lasti vladajočega razreda, rezultat eksploatacije, tj. akumuliranega neplačanega dela, in je potemtakem svojevrstna družbena

dediščina.²⁵ Četrtrič, dopuščajo, da jim produkcijski aparat ustvarja potrošniške želje po vedno novih izdelkih in storitvah, obenem pa še bolj ali manj kronično nezadovoljstvo, ki ga vzdržuje neprijetno občutenje, da jim nekaj pomembnega nenehno primanjkuje, to pa nujno generira nepotešljivo hrepenenje po denarju (bolj ga potrebujejo, bolj so odvisni od delodajalcev in so se pripravljani »trdo in pošteno« trpinčiti v zameno za plačilo). Petič, prepričani so, da boljše alternative ni (če pa si jo je že mogoče zamisliti, se je ne da uresničiti, ker je razredni nasprotnik – kot so ne nazadnje pokazale grenke zgodovinske izkušnje – preprosto premočan, tako da bi ga bilo precej nespametno izzivati), zato se raje osredotočajo na interesne boje znotraj kapitalističnega sistema (npr. za višje plače, krajše delavnike ali znosnejše delovne razmere). Funkcionalni konformizem delavskega razreda pa navsezadnje spodbuja tudi prikritost ekonomskega izkoriščanja, ki ga v kapitalizmu ni mogoče zaznati s »prostim očesom«, in to že po zaslugi mistifikacije, ki jo generira mezdna forma, tj. zaradi videza, da plačilo, ki ga dobi delavec, ustreza vrednosti celotnega opravljenega dela, ne pa prodani delovni sili (njenim kulturno specifičnim reprodukcijskim stroškom in torej zgolj nujnemu delu).²⁶ Če bi držalo, da delavci v menjavi s kapita-

²⁴ Če bi delavci v proizvodnem procesu ustvarili samo vrednost, ki ustreza njihovim mezdam, ne bi ostalo nič za kapitaliste, ki se morajo gnati za čim višjim profitom, in to ne samo zaradi nepotešljivega pohlepa ali želje po luksuzni in prestižni potrošnji, marveč predvsem zato, ker morajo pridobivati sredstva za odplačevanje dolga, izplačevanje dividend in zadostno akumulacijo (povečevanje vrednosti založenega kapitala), ki jim zagotavlja preživetje na konkurenčnem trgu, tj. prizorišču neposredne komunikacije med blagi (s primerjanjem njihove vrednosti, izražene s ceno ali količino denarja) in posredne komunikacije med formalno ločenimi produkcijskimi enotami (kapitali), ki *eo ipso* prejemajo informacije o produkciji in produktivnosti tekmecev. Če tržno podjetje dela prisvojene presežne vrednosti (v obliki profita) ne vloga ponovno v tehnološke izboljšave, inovacije in druge načine povečevanja produktivnosti ali prodaje (npr. v zmanjševanje stroškov, nadomeščanje delovne sile z neumnimi in pametnimi stroji, razvijanje novih, lepših, cenejših ali kakovostnejših produktov in učinkovite oglaševalske tehnike), tvega, da ga konkurenti prej ali slej prehitijo ali celo izrinejo s trga.

²⁵ Graeber (2017: 43) trdi, da je nekoč večina Američanov tako rekoč intuitivno soglašala z nekakšno popreproščeno različico delovne teorije vrednosti, po kateri koristne reči obstajajo zato, ker se je nekdo potrudil za njihovo izdelavo, pri tem pa je uporabil svoje možgane in mišice (v približno enakem razmerju). Zanimivo je, da so sredi 19. stoletja celo nekateri vodilni politiki zagovarjali ideje, ki so presenetljivo podobne Marxovim. Graeber (2017: 44) navaja stališče Abrahama Lincolna: »Delo je pred kapitalom in neodvisno od njega. Kapital je le plod dela in nikoli ne bi mogel obstajati, če ne bi prej obstajalo delo. Delo je nadrejeno kapitalu in si zasluži veliko več spoštovanja.« *Tempi passati*. Supiot (2013: 42) ugotavlja, da je prav neverjetno, da v delu ne vidimo več vzroka za bogastvo, marveč njegovo posledico: »Ta iluzija ni nič novega in škof Adalbéron de Leon je to že okoli leta 1000 omenil francoskemu kralju: »Gospodarja, ki trdi, da hrani svojega podložnika, hrani ta podložnik. In podložnik ne ve več, kdaj bo konec njegovih solza in vzdihov.«

²⁶ Kržan (2020: 292–293) opozarja, da je kapitalistično izkoriščanje prikrito tudi zato, ker se blago ne prodaja po vrednostni, temveč produkcijski ceni, in sicer zaradi konkurence med produkcijskimi enotami (kar je novost v človeški zgodovini): »Fevdalni in tributarni razred sta si presežek prisvajala neposredno v obliki naravnih dajatev ali presežnega dela, medtem ko mora kapitalistični razred pri tem vsaj dvakrat na trg: najprej, da najame delavca, in nato, da produkt proda. Šele z uspešno menjavo produkta za denar (unovčenjem) si prisvoji presežno vrednost oziroma profit, pri čemer pa ne pridobi toliko profita, kolikor je v njegovem produktu presežne vrednosti, temveč toliko, kolikor je vložil kapitala. Drugače rečeno: če bi bila profitna stopnja (razmerje med dobičkom in vloženim kapitalom) v neki panogi bistveno nižja od povprečja, bi se kapital preselil v bolj donosne panoge, zaradi česar bi v prvotni panogi ponudba bistveno zaostala za povpraševanjem, cene bi se dvignile, s tem pa tudi profitna stopnja. In obratno: če bi bila profitna stopnja v neki panogi bistveno nad povprečjem, bi se zaradi pritoka kapitala

listi dejansko prejemajo ekvivalent svojega dela, izkoriščanja ne bi bilo. Vse bi bilo – vsaj v normalnih razmerah – lepo in prav, saj v takem sistemu vsakdo prejema dohodek, ki mu pripada na podlagi prispevka, ki ga njegov »produkcijski faktor« (delo, kapital ali zemljiška lastnina) doda k skupni vrednosti produkta. Kapitalisti so nagrajani s profitom, ki je pravično povračilo za njihovo (bolj ali manj tvegano) naložbo. Lastniki zemljišč, naravnih bogastev in nepremičnin zaslužno pobirajo rento za dobrine, ki jih oddajo v najem ali zakup. Upniki pa so upravičeni do obresti za posojeni denar (ki ga moderno bančništvo v glavnem proizvaja *ex nihilo*, zgolj z ustvarjanjem dolžnosti posojilojemalca, ki mora kredit poplačati v dogovorjenem roku). Sleherni ekonomski akter, skratka, dobi to, kar mu pripada (ker je pač njegovo). Toda če to pravno idilo opazujemo že malenkostno pozorneje, kmalu uvidimo, da so delavci pravzaprav edini, ki si služijo kruh z naprezanjem svojih mišic in možganov, medtem ko »čisti« kapitalisti (ki prepuščajo upravljanje kapitala najetim menedžerjem), delničarji, posojilodajalci in raznovrstni rentniki prejemajo dohodke »zgolj« na podlagi svoje lastnine, ki jim omogoča ekstrakcijo bogastva od tistih, ki njihove dobrine potrebujejo. Ključni epicenter eksploatacije je torej ekonomska/razredna neenakost, ki ima družbeni alibi v – državno (za)varovani (in to z monopoliziranim fizičnim nasiljem) – lastninski normativni ureditvi.

Podčrtajmo glavno poanto. V kapitalistični družbeni formaciji sta politična in ekonomska oblast (*imperium* in *dominium*) formalno ločeni. Ker se lahko pripadniki delavskega razreda preživljajo (pridobivajo legitimni dohodek) le s prodajanjem svoje delovne sile (človeškega blaga, katerega uporabna vrednost je brezplačno ustvarjanje presežne vrednosti) posestnikom produkcijskih sredstev (kapitala v konkretni ali abstraktni obliki), za ohranjanje razmerij ekonomskega izkoriščanja in zasebnega (bolj ali manj tiranskega) gospodstva ni več potrebno neposredno državno nasilje, ki pa je seveda še vedno neprekinjeno navzoče v obliki grožnje, palice, ki je obešena na steni in ki je uporabljena takoj, ko se veljavna nor-

mativna struktura lastninskih upravičenj znajde pod nevarnim vprašajem. Politična oblast tedaj zagotavlja reprodukcijo eksploatacije že zgolj tako, da v spoštljivi vlogi pravne države nevtravno varuje lastnino vsakogar (ne glede na vlogo, ki jo ta ali oni posameznik opravlja v gospodarstvu). In da od vseh subjektov zahteva, da se vzajemno priznavajo in obravnavajo kot zasebni lastniki (nosilci formalno enake pravice do prostega razpolaganja s tem, kar je njihovo). Po drugi strani pa mora paziti še na to, da v vlogi socialne države ne bi oslabil delovne motivacije brezposelnih oseb (npr. z dajanjem potuše nesprejemljivo pasivnim lenuhom, ki se neodgovorno otepano plačanih zaposlitev). Reiman (1998: 200–201) zatorej posrečeno primerja kapitalizem s pravopolitično strukturo, ki eni kategoriji človeških bitij dodeli izključujočo lastninsko pravico in *eo ipso* nadzorno oblast nad vsem kisikom. To bizarno družbeno ureditev je bilo treba seveda najprej nasilno vzpostaviti in jo nato uspešno (za)varovati pred njenimi nasprotniki. Ko pa represija naposled le dokonča svoje preventivno poslanstvo (in učinkovito zatre ali utiša trmoglavo opozicijo), se lahko neposredno državno nasilje preseli v ozadje družbenega življenja (kjer čaka na morebitne izzive v potencialni obliki). Tedaj namreč že elementarna biološka potreba po dihanju prisiljuje ljudi, da (presežno) delajo za nadrejene lastnike kisika, in to na podlagi prostovoljno, svobodno sklenjenih pogodb (ki jih lahko kadar koli prekinemo).²⁷

V današnjem času se državno nasilje – vsaj v centralnih kapitalističnih formacijah – dokaj redko uporablja za brzdanje razrednega boja delavcev. Represivni organi tipično intervenirajo, ko je treba obvladati množične ali resnejše kršitve javnega reda in miru, ki se sporadično dogodijo med demonstracijami. Politični aparat fizične prisile pa ima vsekakor zelo pomembno vlogo pri nadzoru nezakonitih migracij nezaželene delovne sile, ki navzlic smrtnim nevarnostim ne preneha oblegati čedalje bolj militarizirane in skrbno ograjene meje zahodnih trdnjav – resda precej neenakomerno porazdeljene – blaginje, in tudi pri policijskem (kazenskoprnem) obravnavanju odvečnih, ekstremno revnih, socialno marginaliziranih, bolj ali manj trajno nezaposlenih segmentov domačega (še zlasti priseljenega) prebivalstva – tipično lociranega v

povečala ponudba, cene bi padle, profitna stopnja pa bi se znižala. Bolj je kapitalistični produkcijski način razvit, bolj je kapital gibljiv, tem bolj so profitne stopnje izenačene.« Zato si v kapitalizmu – za razliko do naturalnih produkcijskih načinov, v katerih je bilo prisvajanje presežka neposredno (tako da je bila njegova velikost premo sorazmerna s presežnim delom) – posamezni kapital v menjavi le izjemoma prisvoji toliko presežne vrednosti, kot jo je zmož iztisniti iz delavcev v proizvodnem procesu. To pa po drugi strani daje zavajajoč vtis, da je v resnici produktiven kapital, in ne delo. Heinrich (2013: 201) poudarja, da te mistifikacije na posameznem blagu ni mogoče razkrojiti: »Zdi se, da med porabljenim delom na eni strani ter povprečnim profitom na drugi ni nobene povezave – profit je (v normalnih pogojih) odvisen od velikosti kapitala ne glede na to, ali je zaposleno veliko ali malo delovne sile, renta pa je odvisna od tega, katera in koliko zemlje se izkorišča.«

²⁷ In tudi v takem izkoriščevalskem režimu lastninskih upravičenj in blagovnih menjav bi nakup in prodaja delovne sile potekala – tako kot v kapitalizmu – na način, ki ga Marx (2012: 144) sarkastično opiše kot »raj prirojnih človekovih pravic«: »Tu vladajo le svoboda, enakost, lastnina in Bentham. Svoboda! Kajti kupca in prodajalca kakega blaga, na primer delovne sile, določa le njuna svoboda. Pogodbe sklepata kot svobodni, pravni enakovredni osebi. Pogodba je končni rezultat, v katerem si dasta njuni volji skupen pravni izraz. Enakost! Kajti drug do drugega sta v odnosu le kot posestnika blaga in menjavata ekvivalent za ekvivalent. Lastnina! Kajti vsakdo razpolaga le s svojim. Bentham! Kajti vsak od njiju skrbi le zase. Edina moč, ki ju spravi skupaj in v razmerje, je moč njune sebičnosti.«

»varnostno problematičnih« (pred)mestih predelih (žariščih črne, sive in neformalne ekonomije) – tj. grožnjo *par excellence* za (zaenkrat še) vključeno in »zadovoljno« (»moralno«) večino. V daljni (in še tudi v ne tako zelo odmaknjeni) preteklosti je bilo bistveno drugače. Potrebni so bili velikanski odmerki javnega in zasebnega nasilja, da smo končno prikolovratili do mučnega stanja, v katerem se globalni kapitalizem trpno in dejavno (neredko celo navdušeno) sprejema – ne glede na socialnoekonomске, ekološke in politične katastrofe, ki so plod njegovega normalnega delovanja – kot neke vrste »naravna« ureditev, utemeljena za »zakonih brez zakonodajalca«, ki jih narekuje »nevidna roka« prisilnega konkurenčnega trga. Federici (2019) ugotavlja, da je bilo treba najprej s surovo silo uničiti heretična gibanja, glavno politično opozicijo v srednjem veku (krivoverci so se zoperstavljali tako fevdalnim hierarhijam in izkoriščanju – vključno z ideološko hegemonijo in bahaškim bogatenjem Cerkve – kakor tudi širitvi in krepitvi denarnega/blagovnega gospodarstva). Akumulacijo nujno potrebne delovne (in vojaške) sile so si oblasti že na začetku novega veka zagotovile s sistematičnim pobijanjem »čarovnic« (strokovnjakinj za nadzorovanje rojstev) in inkriminacijo vseh oblik preprečevanja zanositve, splava in detomora (za nameček pa še prostitucije in drugih erotičnih praks, ki niso v službi razmnoževanja, temveč ciljajo »le« na neproduktivni užitek), s čimer so ženske razlastnili (odtujili od) lastne telesnosti in jih degradirali v organske stroje za prisilno rojevanje in materinjenje (njihove neplačane reproduktivne aktivnosti pa so bile razvrednotene, saj se niso več štete za »pravo« delo, temveč za naravna opravila, ki jih ljubeče izvajajo že zaradi nagonskih imperativov svoje biološke narave). Na nasilje so se opirali množično razlašanje kmetov, prisvajanje skupnih zemljišč in uničevanje samooskrbnega lokalnega gospodarstva. Oblasti so se na množično zavračanje mezdnege dela odzvale s stoletja trajajočo kazensko represijo, z zapiranjem delomrznežev v prisilne delavnice (avantgardo modernih zaporov) ter s krutim kaznovanjem beračev, klatežev in nepridipravov, ki so raje izbrali kriminalni način preživljanja kot pošteno trpinčenje pod strogim disciplinskim bičem kapitalističnih gospodarjev. Vzpon industrijskega kapitalizma je »lep« čas potekal v senci krvavega dušenja stavk ter zatiranja sindikalnega in političnega organiziranja delavcev. Po zmagi oktobrske revolucije so vladajoči razredi preprečevanje širjenja »rdečega virusa« najprej prepustili nacifašistom, po 2. svetovni vojni pa so nadzor nad bojem zoper socialistične ideje in prakse prevzele ZDA (v kolaboraciji s podrejenimi zahodnimi demokracijami, med katerimi je bila po pričakovanju še posebej dejavna Velika Britanija, tedaj že precej upehana nekdanja svetovna velesila, a vseeno najtesnejša kooperantka novega, še bojevitejšega imperialnega gospodarja).²⁸ Ameriške oblasti

²⁸ Chomsky (2005: 111) poudarja, da je bila hladna vojna, ki se je začela že leta 1917, vseskozi spopad med Severom in Jugom, »pr-

so (u)branile svetovni kapitalistični sistem (in si v njem zagotovile pozicijo hegemonona) s kalejdoskopskim repertoarjem nasilnih ukrepov (podprtih s sistematično protikomunistično propagando), npr. z vojaškimi intervencijami, podtalnim organiziranjem državnih udarov, atentati na neuklonljive državne voditelje, uničujočimi ekonomskimi sankcijami, večplastno podporo morilskim desničarskim diktaturam, terorističnimi akcijami in sabotажami.²⁹ Tovrstne načine ohranjanja in širjenja imperija Washington uporablja tudi po koncu hladne vojne (torej v obdobju globalne prevlade kapitalističnega produkcijskega načina),³⁰ sploh tedaj, ko spodletijo mehkejši prijemi, npr. vplivanje na javno mnenje (in volilne izide) v neki »problematični« državi s pomočjo »neodvisnih« medijev in »nevladnih« organizacij, financiranje politično pravilno usmerjene stranke (ali podkupovanje politikov), izsiljevanje prezadolženih režimov, diplomatski pritiski, grožnje z umikom kapitala ali »barvne« revolucije (Ukrajina jo je – kot zlovesčjo napoved prihajajoče katastrofe – doživela že leta 2004), v okviru katerih je rušenje zakonitih oblasti zaupano izurjenim opozicijskim skupinam iz nedrja civilne družbe. Vidimo torej, da za ZDA (in njihove zahodne zaveznice) ni najbolj problematična ideološka usmeritev, temveč neubogljivost vlade,³¹ ki ne pristaja na vlogo lojalne sluge imperia-

vim« in »tretjim« svetom, bogataško manjšino in revno večino človeštva. Zahodne sile so takojšnji napad na Sovjetsko zvezo, ki je z uspešno revolucijo postavila na kocko preživetje kapitalističnega sistema, upravičile kot (samo)obrambo, preventivno vojno, ki naj bi onemogočila širjenje nevarne »okužbe« (zgleда, ki bi ga utegnili posnemati še drugi). Sklicevanje na samoobrambo pa je spremljalo tudi vse druge imperialistične napade na svojevglave režime med hladno vojno in po njenem navideznem koncu.

²⁹ Razlog za rušenje »problematičnega« režima je bila pogosto name-ra njegovih voditeljev, da nacionalizirajo naravna bogastva (ki so jih sicer izkoriščala tuja podjetja). Ali (2002: 279) ocenjuje, da je bil najverjetneje najgrozljivejši primer tovrstnega imperialističnega vmešavanja v notranje zadeve formalno suverene države zrušenje demokratično izvoljenega režima v Indoneziji, ki je leta 1965 odplaknilo Sukarnovo vlado in na oblast katapultiralo generala Suharta, čigar oborožene sile so v slabem letu pobile od 500.000 do dva milijona podpornikov komunističnih in drugih levičarskih idej.

³⁰ Zeusse (2023a) opozarja na poročilo raziskovalne službe ameriškega kongresa (angl. *U. S. Congressional Research Service*), ki razkriva, da so ZDA v obdobju 1945–2022 izvedle vsaj 297 vojaških intervencij v tujini (469 od leta 1798 in 251 od leta 1991).

³¹ Tu in tam se pripeti neljub odklon tudi v krogu zahodnih demokracij. Edgar (2023) opozarja na »hudodelstvo«, ki ga je v očeh imperialističnih gospodarjev zagrešil Gough Whitlam. To je bil avstralski predsednik vlade, ki si je v obdobju 1972–1975 drznil voditi suvereno, nevrščeno, miroljubno in progresivno politiko. Ukazal je umik avstralskih vojakov iz Vietnama (njegovimi ministri pa so ostro obsodili množične zločine ameriške vojske v tej barbarsko napadeni državi). V OZN je podpiral Palestince. Zavzel se je za cono miru v Indijskem oceanu. Od Francije je zahteval, naj preneha z jedrskimi poskusi v Pacifiku. Zagovarjal je stališče,

lističnih sil (željnih izkoriščanja njenih naravnih bogastev in cenenih človeških virov), ali, z drugimi besedami, »ekonomski nacionalizem« (Chomsky, 2005: 105), tj. prizadevanje politične oblasti, da uveljavi samostojni razvojni (gospodarski in družbeni) projekt reform, ki naj čim bolj koristijo interesom ljudskih množic, ne pa zgolj tujih podjetij in vlagateljev ter lokalne (tradicionalne ali kompradorske/dobičkarske) elite, podrejene vladajočim razredom v centrih svetovnega sistema. A to je že tematika, ki spada v naslednji razdelek.

4 Sodobni imperializem kot siamski dvojček globalne kapitalistične ekspanzije

Kržan (2020: 287–288) ugotavlja, da je kapitalizem sistem, v katerem so vse produkcijske sile – produkcijska sredstva, denar, zemlja (naravni viri) in delovna sila – pretvorjene v blago, tako da njihovi posestniki pridobivajo dohodek s posredovanjem konkurenčnega trga (s prodajanjem, posojanjem ali oddajanjem v najem dobrin, ki so v njihovi lasti). Nenehno spreminjajoči se odnosi na trgu (kot oblika »nadzora stvari« nad delovanjem vseh ekonomskih akterjev) pa uravnavajo tudi razporejanje produkcijskih dejavnikov in pogoje ali načine njihove uporabe. Cilj poslovanja tržnih podjetij je dosegati čim višji profit, kar ima za posledico pospešen razvoj produkcijskih sil, saj razrednih razmerij ni več mogoče obnavljati z neposrednim (z zagroženim ali udejanjenim nasiljem podprtim) prisvajanjem presežka, temveč s takšnim ali drugačnim povečanjem produktivnosti dela.³² V sistemu posplošene blagovne produkcije je normalno (in racionalno), da si gospo-

da tuje sile ne smejo nadzorovati nacionalnih naravnih bogastev ter Avstraliji narekovati smernice ekonomske in zunanje politike. A to nesposobno obnašanje ni trajalo dolgo. Palica je zapela 11. novembra 1975, ko je njegovo reformistično vlado zrušil puč v britansko-ameriški režiji, ki je zaključil kratko obdobje neodvisnosti in poskrbel, da je Avstralija odtlej neoporečno lojalna (in torej nesuverena) »partnerica« ZDA.

³² Vladajoči razred ima – pravnopolitično zajamčeni (in z državnim nasiljem branjeni) – monopol nad sredstvi in pogoji produkcije, ki je podlaga za neenako menjavo med prodajalci in kupci delovne sile, torej za prisilno izkoriščanje, kar pomeni, da kapital dobiva *gratis* več dela, kot ga plačuje (delavci namreč ustvarjajo vrednost, ki je ekvivalent medz in profitov). Mattick (2013: 41–42) poudarja, da je v kapitalizmu profitni motiv glavni smoter poslovanja tržnega podjetja, saj usmerja odločitve njegovih upravljavcev o tem, kaj (in koliko) proizvajati in v kaj (in koliko) investirati. Blaga (dobrine ali storitve), ki jih gospodarske enote proizvajajo, so zgolj sredstvo za doseganje (po možnosti čim višjega) profita (tj. »razlike med ceno, po kateri podjetje nabavi vse potrebno, in ceno, ki jo iztrži za stvari, ki jih prodaja«). To pa implicira, da je gospodarska aktivnost, ki jo poganja služenje (čim več) denarja s pomočjo (založenega) denarja, bistveno odvisna od dejavnikov, ki vplivajo na višino sedanjih ali v pridnosti pričakovanih (morebitnih) profitov.

darski subjekti prizadevajo izboljšati svoj tržni položaj, npr. z izrabljanjem svojih primerjalnih prednosti ali koncentracijo in centralizacijo kapitala (oblikovanjem oligo- ali monopolov³³). No, zateči pa se je mogoče tudi k predkapitalističnim metodam, ki se opirajo na uporabo »klasičnih« neekonomskih sredstev, kot so plenjenje, ropanje, zaslužnjevanje, vojaško osvajanje in podjarmljenje najprej premaganih ljudstev, izsiljeno zagotavljanje varnosti v zameno za plačevanje tributa (angl. »*extortion & protection racket*«), uničenje tekmečevih proizvodnih kapacitet, na zagroženo nasilje oprto trgovanje (pod pogoji, ki koristijo močnejši pogodbeni stranki) in drugi podobni prijemi iz železnega repertoarja zgodovinskih imperialističnih sil. Kržan (2020: 299–300) opozarja, da tovrstni načini okoriščanja niso nekaj naključnega ali anahronističnega v razvoju kapitalističnih družbenih formacij, temveč so »inherentna tendenca« tega produkcijskega načina (tako kot neposredno izkoriščanje strukturno podrejenih prodajalcev delovne sile). Z drugimi besedami, imperializem ni »najvišji stadij kapitalizma« (Lenin, 1970), temveč je že vseskozi njegov nepogrešljivi in neločljivi spremljevalec, in sicer ne zgolj v njegovi tradicionalni obliki (neposrednega ali posrednega širjenja oblasti neke države z osvajanjem sosednjih ozemelj

³³ Amin (2020) ugotavlja, da je monopolni kapitalizem nastal konec 19. stoletja, a se je kot sistem zares uveljavil šele v dvajsetih letih 20. stoletja, in sicer najprej v ZDA, v povojnem obdobju »tridesetih zlatih let« pa se je razširil še v zahodni Evropi in na Japonskem. V osemdesetih in devetdesetih letih se je – kot odziv na drugo strukturno krizo svetovnega sistema (zaznamovano z drastičnim upadom stopenj rasti in investicij, približno na polovico prejšnje ravni), ki se je začela v sredini sedemdesetih let (in še vedno traja) – preobrazil v kvalitativno novo obliko, ki jo Amin (2020: 115) poimenuje »kapitalizem posplošenih monopolov«, ki niso več otoki v morju relativno avtonomnih podjetij, marveč tvorijo povezano strukturo, ki (ne)posredno obvladuje malone vse vidike proizvodnih sistemov (svetovnega gospodarstva). Mala, srednja in celo velika (formalno samostojna) podjetja so podizvajalci monopolov, ki uravnavajo njihovo ponudbo in povpraševanje. Neoliberalna globalizacija – utopični in za večino človeštva katastrofalni projekt spontanega vodenja sveta s pomočjo »trga« (tj. kratkoročnih interesov vladajočih kapitalskih sil) – je razgradila nacionalne proizvodne sisteme. Multinacionalke so namreč razrezale produkcijske verige na posamezne sklope in jih raztresle po vsem svetu, najraje na območja s ceneno in ubogljivo delovno silo. Posplošeni in globalizirani monopolni kapitalizem omogoča prisvajanje monopolne rente (odmerjene od količine v profite transformirane presežne vrednosti, ki jo kapital pridobiva z izkoriščanjem dela), ki na periferiji svetovnega sistema postane imperialistična renta. Amin (2020: 116) poudarja, da je ravno povečevanje monopolistične in imperialistične rente glavno vodilo akumulacije kapitala v vseh njegovih zapovrstnih zgodovinskih oblikah. Za grobo ilustracijo: peščica korporacij – približno 10.000 neznansko mogočnih podjetij – odloča o skoraj vseh razvojnih usmeritvah. Manj kot 20 finančnih skupin obvladuje 90 % operacij v globalno povezanih denarnih in finančnih sistemih (če pa jim prištejemo še okoli 15 drugih bank, se povzpnejo z 90 % na 98 %).

ali z ekonomsko, politično prevlado nad šibkejšimi ljudstvi), marveč kot zgodovinsko specifičen način (ekstenzivne in intenzivne) ekspanzije in reprodukcije kapitalističnih odnosov na svetovni ravni.³⁴ Heinrich (2013: 237) trdi, da je kapital že »po svoji naravi« nagnjen k prestopanju nacionalnih meja, k čemur ga priganja potreba po iskanju naravnih virov (surovin, energije in živil), cenene in podredljive delovne sile, naložbenih priložnosti in trgov, na katerih je mogoče prodajati njegove končne izdelke. Marx (1973: 126) zatorej upravičeno opiše svetovni trg kot »bazo in življenjsko atmosfero kapitalističnega načina produkcije«. Kapitalistična globalizacija se je dolgo (vse do drugega polčasa svetovne vojne, ki jo je leta 1914 sprožil konflikt med glavnimi imperialističnimi državami) opirala na kolonizacijo, pri čemer si je praviloma največji ali najslastnejši kos plena odrezala vsakokratna ekonomsko in vojaško najmočnejša zahodnoevropska sila (v obdobju vzpona industrijskega kapitalizma si je najobsežnejši imperij ustvarila Velika Britanija, katere kapital je bil tedaj najproduktivnejši in si je lahko zato za povrh privoščil še posredno izkoriščanje podrejenih dežel). Ključni rezultat globalne širitve kapitalizma pa je vzpostavitev in reprodukcija polarizacije, ki centralnim družbenim formacijam omogoča brezplačno prisvajanje dela presežne vrednosti, ki jo iztisnejo na periferiji,³⁵ npr. z neenako menjavo,³⁶ ki posredno – po zaslugi višje kupne

moči plač in stopnje zaposlenosti, ki je posledica večje akumulacije – izboljšuje tudi družbenoekonomski položaj delavskega razreda v dominantnih državah.

Zgodovinski imperializmi, ki so bili vse do sredine 20. stoletja nacionalni (in konkurenčni), so izšli iz obeh svetovnih vojn močno oslabileni, z izjemo ZDA, ki so po letu 1945 po zaslugi svojega cvetočega gospodarstva (oprtega na produkcijo velikega obsega, izjemno surovinsko bogastvo, uravnoteženost industrijskega in kmetijskega sektorja, demografske prednosti in geografsko umeščenost na neosvojljivi celini) postale nesporna voditeljica kapitalističnih držav (»svobodnega sveta«). Washington je tedaj v svoj imperialistični projekt vključil še svoje nekdanje tekmice, in sicer v skupno zavezništvo boja proti »komunizmu« (tj. proti državam, ki so hotele izvajati samostojno politiko nacionalnega razvoja, zlasti industrializacije). Amin (2020: 38–39) opozarja, da je povojni imperializem pod poveljstvom ameriškega hegemonov v obdobju 1945–1980 vendarle moral upoštevati realnost multipolarne svetovne ureditve (ali »sporazumne globalizacije«), ki jo je izsilil blok sil na podlagi ruske revolucije (leta 1917), poraza nacifašizma in starega kolonializma, kitajske revolucije (leta 1949), povečane moči delavskega razreda v zahodnih demokracijah in bandunške konference leta 1955, iz katere je nastalo gibanje neuvršenih (ustanovljeno leta 1961). Ko pa so ti relativno avtonomni razvojni projekti razpadli ali oslabele (najpomembnejša izjema je še vedno kitajski), je kolektivni imperializem najmočnejših kapitalističnih držav, katerih buržoazije se zavedajo potrebe po skupnem obvladovanju sveta in (pol)perifernih družb (vključno s še nepodrejenimi), dobil nov agresivni zagon, ki ga je zloslutno napovedal že napad na Irak leta 1991 (takoj po razpadu Sovjetske zveze). Amin (2020) poimenuje sodobni kolektivni imperializem z oznako »triada« (ker vključuje ZDA, Japonsko in zahodnoevropske sile). Njegov opis tega skrajno nevarnega in škodljivega akterja v geopolitični igri sil je mogoče strniti v šest ključnih trditvev. Prvič, vodilno vlogo v triadi imajo ZDA, ki si prizadevajo obnoviti gospodarsko in politično hegemonijo v svetovnem sistemu, pri čemer se opirajo predvsem na svojo izjemno vojaško premoč, ki je rezultat sistematične militarizacije po letu 1945. (Mimogrede: ZDA, ki v svoji zgodovini samo 16 let niso bile vpletene v bojevanje, so po koncu 2. svetovne vojne sprožile približno 80 % vseh oboroženih konfliktov, poskusile strmoglaviti več kot 50 tujih vlad in izvedle – ne vselej uspešne – atentate na okoli 50 »malopridnih« voditeljev). Drugič, glavni cilj, ki ga uveljavlja triada pod absolutistično komando Washingtona, je oblikovanje unipolarne svetovne ureditve,

³⁴ Marx (2012: 614, 616) takole opiše imperialistične prakse in dosežke v 16. in 17. stoletju: »Jutranjo zarjo ere kapitalistične produkcije zaznamujejo odkritje ameriških dežel, bogatih z zlatom in srebrom, iztrebljanje, zasužnjevanje in zakopavanje domačega prebivalstva v rudnike, začetki osvajan in plenjenja vzhodne Indije, preobražanja Afrike v lovišče za trgovanje s črnokožci. [...] Zaklad, ki so ga zunaj Evrope direktno nakradli s plenjenjem, zasužnjevanjem in roparskimi umori, je teklen nazaj v matično deželo in se tam preobražal v kapital.«

³⁵ Kržan (2020: 289–290) ugotavlja, da centralna, nadrejena gospodarstva (ki so se postopoma izoblikovala do konca 19. stoletja) označujeta: 1) razmeroma usklajeno povečevanje proizvodnje produkcijskih in življenjskih sredstev in 2) stalen tehnološki razvoj, ki omogoča povečevanje produktivnosti dela in izboljševanje standarda delavskih množic (k čemur prispeva tudi akumulacija, ki jo zagotavlja potrošnja države, npr. na področju šolstva, zdravstva, infrastrukture in socialne varnosti). Periferne, podrejene družbene formacije, ki jim je bil kapitalizem vsiljen od zunaj, pa označujejo: 1) neenak razvoj, saj napreduje izvozno usmerjena produkcija (npr. industrijskih surovin); 2) slabo razvit notranji trg in omejena potrošnja delavstva; 3) akumulacija in *eo ipso* pogoji družbenoekonomske reprodukcije so podrejeni potrebam centra (zato te države stalno »zaostajajo« in »se razvijajo v nerazvitost«).

³⁶ Kržan (2020: 295) trdi, da je ravno neenaka menjava klasični primer prenašanja vrednosti iz periferije v center: »Menjava v svetovnem sistemu je neenaka, kadar so proizvajalci v perifernem gospodarstvu za enako delo plačani manj kot (bi bili) proizvajalci v centru, pod pogojem, da je razlika med plačami v centru in periferiji večja od razlike v produktivnosti.« To – bistveno nižji stroški ubogljuje (ali, natančneje, zadosti zastrašene) delovne sile in torej

občutno višja stopnja izkoriščanja – pa je navsezadnje tudi glavni razlog, da se industrijska proizvodnja – po zaslugi čedalje bolj neoviranega pretoka kapitala (ob hkratnem represivnem brzdanju nezaželenih migracij) – iz centrov seli na periferijo.

utemeljene na diktaturi vladajočega kapitala multinacionalk in vseobsežnem ameriškem vojaškem imperiju, ki naj bi se mu ponižno uklonili vsi narodi (v okviru te vizije je treba preprečiti – *in extremis* z neposrednim nasiljem – vse relativno samostojne nacionalne ali kolektivne projekte, vključno z evropskim). Tretjič, operativni organ za izvajanje imperialistične strategije je Nato, jeklena pest samooklicane »mednarodne skupnosti« (iz katere pa je arogantno izključeno 85 % svetovnega prebivalstva), ki je doslej najnazorneje pokazala svojo zločinsko uničujočo moč v Iraku, Afganistanu, Zvezni republiki Jugoslaviji, Libiji in Siriji. Četrtoč, vladajoči razredi v centru svetovnega sistema si prisvajajo del na periferiji proizvedene presežne vrednosti s pomočjo nadzora nad tehnološkim razvojem, finančnimi tokovi, naravnimi viri (dostopom do poceni surovin), mediji in komunikacijami ter orožjem za množično uničevanje. Petič, kolektivni imperializem deluje na ekonomski in politični ravni, ki sta nerazvezljivo povezani.³⁷ Po eni strani se namreč opira na globalizacijo neoliberalizma (kot edinega mogočega ali sprejemljivega sklopa zavezujočih smernic za vodenje nacionalne gospodarske in socialne politike), po drugi strani pa na – praviloma z lažmi ali propagandističnimi publicami ozaljšane – posege v tako ali drugače »malopridne« države, npr. z ekonomskimi sankcijami, obarvanimi revolucijami, netenjem množičnih nemirov, nepriznavanjem nezaželenih volilnih izidov, postavljanjem vojaških oporišč v tujini (ZDA jih imajo že približno 800), nasilnim rušenjem motečih režimov in (ne)posrednimi vojaškimi intervencijami.³⁸ Šestič, v očeh triade se preostanek sveta

deli na dejanske sovražnike (ki vključujejo Rusko federacijo, Belorusijo, Iran, Kitajsko, Severno Korejo, Kubo, Venezuelo in druge nepodrejene države) in zavezniške vazale, tj. potencialne sovražnike (saj so številni prijateljski režimi na periferiji politično dokaj krhki, tako da jih lahko zdaj zdaj ogrozi morebitno ljudsko gibanje). Galeano (2011: 25–26) ugotavlja, da so ZDA v svoji doslej že častljivo obsežni imperialistični praksi uveljavljale pravico, da napadejo kogar koli in zahtevajo kar koli: »Vojaki, trgovci, bankirji, proizvajalci mnenj in emocij iz vodilnih držav lahko v ostalih deželah postavljajo vojaške diktature ali pokorne vlade, lahko narekujejo njihovo gospodarsko in vse druge politike, lahko jim izdajo nalog, da naj sprejmejo uničujoče pogoje menjave in oderuška posojila, od njih zahtevajo hlapčevstvo in zlahka jim vsilijo potrošniške trende. To je naravni zakon, ki ga podpirata nekaznovanje, s katerim se izvaja, in hitrost, s katero se pozablja. Spomin oblasti ne obuja preteklosti, le blagoslavlja jo. Upravičuje prenašanje privilegijev z dedovanjem, oprošča zločine tistim, ki vladajo, in daje alibije njihovim besedam. Spomin oblasti, ki ga kot edinega mogočega razširjajo izobraževalna središča in množični mediji, prisluhne le tistim glasovom, ki ponavljajo dolgočasne litanije samopoveličevanja. Nekaznovanje zahteva nespominjanje. Imamo uspešne države in ljudi ter propadle države in ljudi, saj učinkoviti zaslužijo nagrado in nekoristni kazni. Da sramotna dejanja lahko postanejo junaštva, mora biti spomin Severa strogo ločen od spomina Juga, kopičenje ne sme biti niti najmanj povezano s praznjenjem, veliko bogastvo pa ne more imeti nič skupnega s plenjenjem. Zaradi izmalicenege spomina verjamemo, da bogastvo ni krivo za revščino, da sta bogastvo in revščina večna in da je tako zato, ker to hočejo običaji ali Bog.«

5 Sklepne pripombe o nasilju

Za konec velja izluščiti vsaj nekatere ključne kriminološke implikacije. Če se strinjamo, da je smiselno uporabljati sintagmo »zločini mogočnih« (ki jo je treba opremiti le še s pridevnikom »nekaznovani«), potem najbrž ni sporno, da se najbolj privilegija nasilnim, destruktivnim in tatinskimi praksam složnega imperialističnega kolektiva, v prvi vrsti ZDA, ki so njegov absolutistični vladar (neslavno drugo mesto pa pripada Združenemu kraljestvu, ki je še vedno s popkovino priklenjeno na svoje monstrozno dete). Če se otresemo trdoživih predsodkov, bržkone lažje uvidimo, da se imperialistični *modus operandi* pravzaprav ne razlikuje kaj dosti od tipičnega delovanja konvencionalnih kriminalnih organizacij (ki so – navkljub kalejdoskopskemu mnoštvu hudodelstev, ki jih imajo »na vesti« – družbeno vseeno neprimerno manj škodljive).³⁹

³⁷ Ali (2002: 265) opozarja, da se s to tezo popolnoma strinja tudi Thomas Friedman, zvezdniški neoliberalni kolumnist New York Timesa: »Če Amerika hoče, da bo globalizacija delovala, se ne sme bati ukrepati kot vsemogočna vesela, kar tudi je. Skrita roka trga ne bo nikoli delovala brez skrite pesti. McDonald's ne more uspevati brez McDonnell-Douglassa, konstruktorja letala F-15, in skrita pest, ki skrbi, da bo svet varen za tehnologijo Silicijeve doline, se imenuje armada ZDA, njeno letalstvo, mornarica in marinci.« No, in tudi Hayek, visoki svečenik neoliberalne vere, je odločno zagovarjal vojaške intervencije za varovanje interesov kapitala v tujini.

³⁸ Amin (2020: 113) ugotavlja, da mnoge uveljavljajoče se države Juga (BRICS) nasprotujejo pustošenju militarizirane globalizacije, a še vedno ostajajo ujete v prisilni jopič neoliberalizma, ki je pravno, politično, ekonomsko in moralno »orodje« za ohranjanje imperialistične polarizacije. To velja tudi za rusko »mednarodno politiko«, ki jo Amin (2020: 112) podpira, a kljub temu ocenjuje, da je obsojena na propad, če ne bo imela trdne ljudske podpore, ki pa je ni mogoče vzdrževati samo z nacionalizmom: »Podporo si bo zagotovila le, če bo notranja ekonomska in socialna politika koristila večini delovnih ljudi. K ljudem usmerjena politika se mora kar se da oddaljiti od 'liberalnih' receptov in z njimi povezane volilne maškarade, ki naj bi dajala legitimnost nazadnjaškim družbenim usmeritvam. Predlagal bi, da se namesto tega vzpostavi nova oblika državnega kapitalizma s socialno razsežnostjo (pravim socialno, ne socialistično). V okviru tega sistema bi sčasoma lahko iznašli oblike demokracije, ki bi ustrezale izzivom modernega gospodarstva.«

³⁹ Ali (2002: 264) poudarja, da to ni stališče sanjaškega moralista ali zakrknjenega marksista, temveč sodba, ki jo je izrekel Smedley

ZDA in lakajske zaveznice poleg tega rade prepuščajo izvrševanje umazanih poslov voljnim podizvajalcem (»borcem za svobodo«), saj *eo ipso* drugi (ki so v zahodnih očeh pogosto videti kot manjvredna človeška bitja) ubijajo in umirajo za njihove geopolitične in ekonomske interese. Pri izbiri partnerskih eksekutorjev niso imperialisti prav nič izbirčni. Za dolgotrajni boj proti komunizmu/socializmu ali za uveljavljanje splošnih interesov kapitala in ameriške političnoekonomske prevlade je Washington brez kakršnih koli zadržkov uporabljal fašiste, nacistične, verske fanatike (ali dogmatske fundamentaliste), izprijene diktatorje, vojaške hunte, etnicistične skrajneže, militantne desničarje, skorumpirane politične klike, mračnjaške skupine v oboroženih silah, policijskih strukturah in obveščevalnih službah tujih držav in lokalne vladajoče (veleposestniške, cerkvene, dobičkarke ali kompradorske) elite.⁴⁰ Pomenljivo pa je, da (ne)posredna množična grozodej-

stva imperialističnih držav komaj kdaj (in še to največkrat v precej okrnjeni in selekcionirani obliki) vstopijo v kriminološko polje, četudi bi si – upoštevaje gromozansko človeško in materialno škodo – zagotovo zaslužila vsaj prednostno (če že ne osrednjo) obravnavo.⁴¹ In še huje, videti je, da na ZDA (in Veliko Britanijo) mnogi še vedno gledajo s simpatijo, spoštovanjem in celo občudovanjem ne glede na to, da se ta politična tvorba ponaša s stoletja trajajočim genocidom nad avtohtonimi ljudstvi, suženjsko produkcijo, uzakonjeno (in nato *de facto*) rasno segregacijo/diskriminacijo, vrtoglavih številih protipravnih vojaških intervencij v tujini, jedrskim napadom na Hirošimo in Nagasaki, neprestanim vmešavanjem v notranje zadeve suverenih držav, političnim sistemom (»demokracije nizke intenzivnosti«), v katerem so republikanci in demokrati vselej že dve formalno ločeni frakciji stranke kapitala (oligarhov, katerih finančne injekcije so pogoj *sine qua non* za uspeh na volitvah), centralno banko (»tiskarno« dolarjev), ki je v zasebni lasti (tako kot večina najpomembnejših medijev), z velikanskimi socialnoekonomskimi razlikami, do zob oboroženimi (a vseeno precej preplašenimi) državljani, visokimi stopnjami kriminalitete, brezdomstva in zasvojenosti z (ne) zakonitimi drogami, prenapolnjenimi zapori, eno od najbolj morilskih policij na svetu, slabo infrastrukturo, zdravstvenim sistemom, ki je zares prijazen le za premožne stranke in tako dalje. Imperialistične države imajo očitno izredno učinkovit in globalno delujoč propagandni aparat, vključno z izobraževalnimi institucijami, ki ravno tako po najboljših močeh skrbijo za lepo podobo svetovnega hegemonu in njegovih kooperantov ter za pozabo na njihova hudodelstva. Za skromno ilustracijo: Chomsky (2005: 263) opozarja, da si je prebivalstvo Severne Koreje zagotovo dobro zapomnilo »vzgojni pouk« o moči ameriških letalskih sil, ki je bil namenjen takojšnjim in hkrati še vsem drugim komunistom po svetu. Ker v deželi, ki je bila po triletnem mrcvarjenju zravnana z zemljo, ni bilo več nobenih primernih tarč, so bombnike poslali nad namakalne jezove, ki so z vodo oskrbovali večino riževih polj, na katerih so pridelali 75 % nacionalne proizvodnje riža (za Azije temeljnega živila). Ali (2002: 271) ugotavlja, da so

Butler (1888–1940), legendarni generalmajor marincev (imetnik dveh medalj za hrabrost in avtor slovite knjige *War is a racket*), ko je v govoru leta 1933 takole opisal naravo ameriškega imperializma: »V izsiljevalčevi malhi ni trika, ki bi bil vojaški klikli neznan. Ima svoje 'špecerje', ki pokažejo sovražnike, 'mišičnjake', da jih uničijo, 'možgane', da pripravijo načrte za vojno, in 'vrhovnega šefa', Velenacionalistični kapitalizem. Morebiti se zdi čudno, da kot vojak uporabljam tako primerjavo. Od mene to zahteva resnicoljubnost. Triintrideset let in štiri mesece sem preživel v aktivni vojaški službi te države. Služil sem na vseh častniških stopnjah od drugega poročnika do generalmajorja. In v tem obdobju sem bil največkrat mišičnjak višjega razreda za veliki business, za Wall Street in bankirje. Skratka, bil sem izsiljevalec, kapitalistični gangster. Takrat sem sumil, da sem del prevare. Zdaj sem v to prepričan. Leta 1903 sem pomagal narediti Honduras 'primeren' za ameriške sadjarske družbe. Leta 1914 sem poskrbel, da je Mehika, še zlasti pa Tampico, postala varna za ameriške naftne interese. Pomagal sem iz Haitija in Kube narediti spodoben kraj za to, da so fantje iz National City Bank tam pobirali dohodek. Pomagal sem pri posiljevanju vsaj šestih srednjeameriških držav v korist Wall Streeta. Seznam izsiljevanj je dolg. V letih 1909–12 sem pomagal očistiti Nikaragvo za mednarodno bančno hišo bratov Brown. V Dominikansko republiko sem leta 1916 prinesel luč za ameriške sladkorne interese. Na Kitajskem sem poskrbel, da je šel Standard Oil nemoteno dalje. V teh letih sem bil, kot bi rekli fantje iz zadnje sobe, odličen prevarant. Če se zdaj ozrem nazaj, se mi zdi, da bi bil prav dober svetovalec Al Caponeju. On je svoje mafijske posle lahko vodil v največ treh okrožjih. Jaz sem deloval na treh celinah.«

⁴⁰ Zato se ne kaže čuditi, da je »demokratični« Zahod izbral nacifašistični režim v Kijevu (dete državnega udara leta 2014) za svojoega posrednika v vojskovanju proti Rusiji. Amin (2020) opozarja, da je Washington rehabilitiral fašizem že takoj po koncu 2. svetovne vojne. Salazarjeva Portugalska je bila ustanovna članica Nata. V Francovi Španiji so Američani postavili vojaška oporišča. V Zahodni Nemčiji so lokalne oblasti in njihovi okupatorski pokrovitelji (ZDA, Velika Britanija in Francija) v imenu sprave tolerirali številne nacistične zločince. Veliko nacifašistov (in drugih militantnih desničarskih skrajnežev) sta CIA in MI6 vključila v enote Natove »skrivne vojske« (Ganser, 2006), ki so v zahodni Evropi pod ameriškim vodstvom izvajale »strategijo napetosti«, npr. s teroristič-

nimi dejanji, ki so vnašala strah in negotovost med prebivalstvo in volivce odvrčali od ideološko »nesprejemljivih« (levih) opcij. Amin (2020: 176–177) trdi, da so za poznejšo vrnitev fašizma na politično prizorišče (najbolj očitno po letu 1990) soodgovorne tudi socialistične in socialdemokratske stranke v zahodni in srednji Evropi, ki so podpirale protikomunistične kampanje konservativne desnice.

⁴¹ Niti v sanjah si ni mogoče predstavljati kriminološkega učbenika, ki bi imel na naslovnici – kot najavo najhujših zločinov – ameriške predsednike. Od povojnih likov bi lahko prizanegli le Trumpu, ki v svojem mandatu ni sprožil nobene nove vojne, za povrh pa se ni zavzemal za sovražno politiko do Ruske federacije in je celo podvomil o smiselnosti nadaljnega obstoja Nata. Kljub temu – ali morda tudi zato – je bil od začetka do konca predsedovanja (in še po tem) deležen srditih kritik liberalne levice.

Američani v Vietnamu, ki so ga terorizirali dolgih 15 let (in naposled doživeli sramoten poraz), pobili tri milijone ljudi in na to majhno državo zmetali več bomb, kot jih je bilo skupno odvrženih med 2. svetovno vojno, za dobro mero pa so precejšen del podeželja z uporabo defoliantov, herbicidov in strupenih plinov preobrazili v lunarno pokrajino (Nixon in Kissinger sta v upanju na zmago vojno razširila še v Laos in Kambodžo). In tako dalje ...

Splošno znano je, da v uradno registrirani kriminaliteti prevladujejo premoženjska kazniva dejanja (kar ni presenetljivo, saj v kapitalizmu vsi – kapitalisti, mezni delavci, javni uslužbenci, samostojni podjetniki, prekarci, brezposelni in odvečni posamezniki – potrebujejo denar). Resni nasilni zločini so redki in so tudi zato deležni precejšnje medijske pozornosti (o tem, koliko je manj resnega, »zgolj« zagroženega ali neprijavljenega nasilja, lahko le ugibamo). Upoštevati pa je treba, da ne obstaja en sam tip nasilnega (ali agresivnega⁴²) vedenja. Razlikovati je, na primer, mogoče napadalno in obrambno,⁴³ nepravično in pravično, spontano in načrtno, individualno ali skupinsko, potencialno in dejansko, ekspresivno in instrumentalno nasilje. Čeprav je nasilno vedenje v glavnem prepovedano, je za marsikoga še vedno privlačna (in včasih celo »nujna«) opcija, in to zlasti zaradi njegove preproste učinkovitosti. Z agresivnim vedenjem se lahko posameznik razbremeni neprijetne vzdraženosti (npr. strahu, tesnobe, jeze, napetosti, frustracije, nejevolje ali ponižanosti) ali pa se, nasprotno, prestavi v pozitivno čustveno ali čutno stanje (v tem primeru so bolečine, trpljenje, stiska, nebolgljenost in poškodbe, ki jih povzročijo napadeni osebi, vir – zlohote ali sadističnega – uživanja). Z nasiljem je mogoče kaznovati neposlušnost podrejenega (npr. otroka, partnerja, delavca ali vojaka) ali maščevalno reagirati

na žalitve, klevetanje, posmehovanje, poniževanje, nadlegovanje in druge provokacije, ki ogrožajo posameznikovo čast, dobro ime, ugled, status, moškost in (samo)spoštovanje. Nasilnež lahko od žrtve izsili neko zaželeno storitev ali opustitev ali pa si prilasti njeno gmotno dobrino. Nasilje je nepogrešljivo sredstvo v organiziranih kriminalnih združbah, ki ga uporabljajo za zastraševanje, izterjavo dolgov, izsiljevanje, zagotavljanje lojalnosti članov, sankcioniranje izdajalcev in eliminacijo ali brzdanje konkurentov v podtalni ekonomiji. Kakor koli že, dominantna postmoderna kultura nasilje odločno zavrača in obsoja, še posebej vrstniško (sploh v šolskem okolju), partnersko, družinsko in spolno, vključno z nadlegovanjem ali trpinčenjem v delovnih organizacijah. Priporoča se celo ničelna toleranca do uporabe nasilja v medosebnih interakcijah. Nasilje je postalo predmet splošnega neodobravanja že do te mere, da se ta oznaka nanaša na čedalje več nezaželenih, motečih in škodljivih pojavov, ki sicer ne vključujejo fizične napadnosti. Po drugi strani pa je – vsaj na prvi pogled – naravnost osupljivo, kako brezbrizno sprejemajo (menda visoko civilizirani) Evropejci (ne)posredne vojaške napade »svojih« vlad na države, ki jih prav nič ne ogrožajo, visoke proračunske zneske, namenjene oboroževanju, in navsezadnje agresivnost EU, ki se je skoraj čez noč preobrazila v zblazneli vojaški stroj, moralno bankrotiranega siamskega dvojčka Nata, pripravljenega, da za poraz Rusije v vojni z ukrajinskimi posredniki (in po nareku čezmorskih gospodarjev v Washingtonu in Londonu) prostodušno žrtvuje celo interese lastnega prebivalstva in gospodarstva (ter za povrh varuje svobodo izražanja z zapovedano cenzuro in vsiljenim brez- ali enoumjem), človeštvo pa izpostavlja grožnji z jedrsko kataklizmo.⁴⁴ Toda, stoično sprejemanje vojaškega nasilja v službi imperialističnih ciljev morda le ni tako zelo presenetljivo, če upoštevamo, da so se ljudje v glavnem – vsa čast izjemam, ki pa še ne tvorijo zadostne »kritične mase« – sprijaznili tudi z drugimi katastrofami, ki so posledica

⁴² Agresivna dejanja, ki ciljajo na omejitve gibanja (nadzor nad delovanjem) in povzročitev bolečine, poškodbe ali smrti druge osebe, je treba razlikovati od dominantnega vedenja, katerega namen je ohraniti ali doseči višji položaj v razmerju do tekmecev v tej ali oni statusni hierarhiji. Kosanje za prevlado je v vsakdanjem življenju (v najrazličnejših družbenih poljih ali kontekstih) precej pogost pojav (sploh med moškimi), ki pa se le redko sprevrže v fizično nasilje. Boj za dominacijo namreč tipično poteka tako, da tekmeča poskušata (z izjavami ali neverbalnimi dejanji) drug drugemu čim bolj povečati raven občutenega stresa (strahu, tesnobe, napetosti in podobnih neprijetnih občutkov). Ko postane za nekoga stres pretežko breme, preklopi z dominantnega na podredljivo vedenje, ki na različne načine signalizira poraz in sprejemanje nižjega statusa.

⁴³ Bauer (2008: 62–63) trdi, da je prvotna funkcija agresije – pri ljudeh in drugih živalih – ohranjanje neokrnjenosti lastnega organizma in obramba pred bolečino. Toda pri človeku, ki je družbeno in kulturno »konstruirano« bitje, bolečina ni le telesna, temveč tudi socialna (možgani ju komaj ločijo), npr. povezana z osebno zapuščenostjo ali nehoteno izolacijo ter nezadovoljeno potrebo po priznanju, dobrih odnosih s pomembnimi drugimi, pripadnosti zaželeni skupini, spoštovanju in ljubezni.

⁴⁴ Ne smemo pozabiti, da so (zahodno)evropski politiki tudi v preteklosti konformno sledili signalom iz Washingtona, in sicer tako pri uveljavljanju neoliberalnih dogem kakor pri podpiranju imperialističnega militarizma v tujini. Ali (2002: 292) opozarja, da so Velika Britanija, Francija in Nemčija podprle tretjo naftno vojno (leta 1991), balkanske vojne in »vojno proti terorizmu«: »Nemčija si je tako zelo želela postati del novega svetovnega reda, da je rdeče-zelena koalicija izglasovala ponovno sodelovanje Nemške republike v vojaških pustolovščinah na tujem. Disidentski zeleni iz Bundestaga so se zasebno sestali, da bi se dogovorili, kako bi lahko oddali nekaj glasov proti, ne da bi ogrozili koalicijo. Slepili bi se, če bi mislili, da se samo veliki trije iz Evropske unije na ameriških lovskih misijah postrojijo kot ubogljivi prinašalci. Skandinavske države, ki so jih nekoč po vsem svetu spoštovali zaradi njihove neodvisnosti, tudi niso hotele zaostajati. Kot ubogljivi pudlji sledijo voditeljem Imperija: Norveška je bila ponosna na svojo vlogo pri ustvarjanju palestinskega bantustana, Finska je zmešetarila bombardiranje Jugoslavije, švedska vlada je sodelovala pri stradanju Iraka, Danska pa je priskrbela podkralja Kosova.«

neskončno ponavljajoče se akumulacije (povečevanja denarne vrednosti) kapitala,⁴⁵ tj. sistemsko normalnega prizadevanja za čim višjimi profiti pod stanovitnim pritiskom tržne konkurence, tega brezimnega zla *par excellence*, ki (pod varnim okriljem prava buržoazne države) poganja samosmotrni, brezsubjektni, vse bolj samomorilski kapitalistični *perpetuum mobile*. Naj se torej dogaja, kar se mora dogajati. Ljudje so zvečine prilagodljiva (in srhljivo konformistična) bitja. Kot je videti, celo ne glede na ceno ...

Literatura

- Ali, T. (2002). *Spopad fundamentalizmov: križarstvo, džihad in modernost*. Znanstveno in publicistično središče.
- Amin, S. (2020). *Sodobni imperializem: spisi o kapitalizmu, imperializmu in revoluciji*. Založba / *cf.
- Anderson, P. (2017). *Ameriška zunanja politika in njeni snovalci*. Sophia.
- Baud, J. (1. 4. 2022). The military situation in the Ukraine. *The Postil Magazine*. <https://www.thepostil.com/the-military-situation-in-the-ukraine/>
- Bauer, J. (2008). *Princip človeškosti: zakaj smo po naravi nagnjeni k sodelovanju*. Študentska založba.
- Bauman, Z. (2016). *Postmoderna etika*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bihl, A. in Husson, M. (2021). *Thomas Piketty: varljiva kritika kapitala*. Sophia.
- Canfora, L. (2006). *Demokracija: zgodovina neke ideologije*. Založba / *cf.
- Chomsky, N. (2005). *Prevlada ali preživetje*. Sanje.
- Chossudovsky, M. (28. 1. 2023). Unspoken division within Nato. »Sleeping with the enemy« – Part II. *South Front*. <https://southfront.org/unspoken-divisions-within-nato/>
- Edgar, D. (27. 1. 2023). Latin America: Situation report and analysis for January 2023 – Peru, Brazil. *South Front*. <https://southfront.org/latin-america-situation-report-and-analysis-for-january-2023-peru-brazil/>
- Federici, S. (2019). *Kaliban in čarovnica: ženske, telo in prvotna akumulacija*. Sophia.
- Galeano, E. (2011). *Narobe: šola narobe sveta*. Sanje.
- Ganser, D. (2006). *Natova skrivna vojska: operacija Gladio in terorizem v zahodni Evropi*. Ciceron.
- Graeber, D. (2013). *Fragmentsi anarhistične antropologije*. Založba / *cf.
- Graeber, D. (2017). *Utopija pravil: o tehnologiji, neumnosti in skritih radostih birokracije*. Beletrina.
- Heinrich, M. (2013). *Kritika politične ekonomije*. Uvod. Sophia.
- Hersh, S. (9. 2. 2023). How America took out Nord stream pipeline. *South Front*. <https://southfront.org/how-america-took-off-the-nord-stream-pipeline/>
- Kržan, M. (2020). Zastopnik tretjega sveta v marksistični družbeni teoriji: spremna beseda. V S. Amin (ur.), *Sodobni imperializem: spisi o kapitalizmu, imperializmu in revoluciji* (str. 273–302). Založba / *cf.
- Kumar, S. (21. 4. 2023). Understanding the great game in Ukraine. *Medium*. <https://medium.com/@nayakan88/>
- Lauria, J. (27. 3. 2022). Biden conforms why the US needed this war. *Consortium News: Independent Investigative Journalism and Political Review*, 27(128), 1–38. <https://consortiumnews.com/2022/03/27/>
- Lebowitz, M. A. (2014). *Socialistična alternativa: resnični človekov razvoj*. Sophia.
- Lenin, V. I. (1970). *Imperializem kot najvišji stadij kapitalizma*. Cankarjeva založba.
- Levpušček, D. (16. 1. 2003). Neverjetno bogatenje odstotka najpremožnejših. *24 ur*. <https://www.24ur.com/novice/tujina/>
- Marx, K. (1973). *Kapital: kritika politične ekonomije. Celotni proces kapitalistične produkcije* (3. zvezek). Cankarjeva založba.
- Marx, K. (2012). *Kapital: kritika politične ekonomije* (1. zvezek). Sophia.
- Mattick, P. (2013). *Vse po starem: gospodarska kriza in polom kapitalizma*. Studia humanitatis.
- Mekina, I. (21. 3. 2022a). Politika ZDA je bila vedno usmerjena v preprečevanje tesnejšega sodelovanja med Nemčijo in Rusijo. *Insajder*. <https://insajder.com/intervju/>
- Mekina, I. (31. 8. 2022b). Skrita resnica o vojni v Ukrajini. Odgovori na nekaj ključnih vprašanj, o katerih zahodni (in slovenski) mediji ves čas lažejo. *Insajder*. <https://insajder.com/svet/>
- Pašukanis, E. (2014). *Splošna teorija prava in marksizem*. Sophia.
- Reiman, J. (1998). *The rich get richer and the poor get prison. Ideology, class, and criminal justice*. Allyn and Bacon.
- Supiot, A. (2013). *Duh Filadelfije: socialna pravičnost proti totalnemu trgu*. Založba / *cf.
- Vasović, S. (14. 2. 2023a). Legendarni novinar Seymour Hersh: »Resnice o eksploziji Severnega toka sploh ni bilo težko odkriti«. *Insajder*. <https://insajder.com/svet/legendarni-novinar-seymour-hersh-resnice-o-eksploziji-severnega-toka-sploh-ni-bilo-tezko>

⁴⁵ Bihl in Husson (2021: 150–151) izpostavita štiri najhujše katastrofe, ki so posledica razvoja (razširjene reprodukcije) kapitala, in sicer: 1) globalno segregiranje, degradacijo ključnih naravnih okolij ter izčrpavanje pitne vode, obdelovalne zemlje, surovin in biotske raznovrstnosti; 2) socialnoekonomske neenakosti, prignane do nezaslišanih, v zgodovini še nikdar prej doseženih višav (za ilustracijo: šestindvajset najbogatejših ljudi na tem planetu ima v lasti enako količino premoženja kakor revnejša polovica človeštva); 3) propadanje demokracij in čedalje večja avtoritarna zakrknjenost držav in 4) odsotnost koherentnega in stabilnega simbolnega (kulturnega) okvira, zaradi česar posamezniki vse težje osmišljajo svojo eksistenco. Še posebej bodejo v oči astronomske neenakosti v dohodkih in premoženju. Levpušček (2023) poroča o izračunih Oxfama, ki so razkrili, da je po letu 2020 odstotek najbogatejših zaslužil dvakrat (in ne več enkrat) toliko kot preostalih 99 %. Tolikšne razlike, ki se očitno nenehno povečujejo, so družbeno skrajno nevarne in škodljive, saj zasebno bogastvo omogoča izredno močan (ali celo odločilen) vpliv na volilne izide, medijske vsebine ter ekonomsko, socialno, izobraževalno, kulturno in znanstvenoraziskovalno politiko vlad in mednarodnih organizacij. Mimogrede: 0,01 % najpremožnejših Američanov je v zadnje predvolilne kampanje vložilo 57 % vseh donacij. Amin (2020: 118) potemtakem utemeljeno trdi, da je politični sistem sodobnega imperializma plutokratski. Vladajoči razred je po njegovem mnenju dovolj prožen, da lahko – s podporo medijske duhovščine in najbolj privilegiranih slojev srednjega razreda – sodeluje tako s predstavniki demokracije »nizke intenzivnosti« (ki vse najpomembnejše odločitve prepušča »trgu«) kot z avtokratskimi režimi.

34. Vasović, S. (4. 2. 2023b). Nemški general, nekdanji predsednik vojaškega odbora Nata, priznal, da je vojna v Ukrajini izgubljena. *Insajder*. <https://insajder.com/svet/nemski-general-nekdanji-predsednik-vojaskega-odbora-nata-priznal-da-je-vojna-v-ukrajini>
35. Whitney, M. (9. 10. 2023). Some of us don't think Russian invasion was »aggression«. Here's why. *The Unz Review: An Alternative Media Selection*. <https://www.unz.com/mwhitney/some-of-us-dont-think-the-russian-invasion-was-aggression-heres-why/>
36. Zuesse, E. (6. 2. 2023a). *The U. S. empire is starting to fall apart*. South Front. <https://southfront.org/the-u-s-empire-is-starting-to-fall-apart/>
37. Zeusse, E. (28. 1. 2023b). What motivated Russia's invasion of Ukraine on 24 February 2022. *Archive Today*. <https://archive.is/22wBG/>
38. Zeusse, E. (30. 1. 2023c). Why 100 % of the blame for Ukraine's war is Obama's, and non is Putin's. *South Front*. <https://southfront.org/why-100-of-the-blame-for-ukraines-war-is-obamas-and-none-is-putins/>

Violence, Capitalism, and Imperialism in the Criminological Perspective

Zoran Kanduč, LL.D., Senior Research Fellow, Institute of Criminology at the Faculty of Law Ljubljana, Slovenia.
E-mail: zoran.kanduc@pf.uni-lj.si

The aim of this article is to explain the role of violence in the historical genesis and extended reproduction of capitalist social formations. The direct reason for the analysis in question is the war in Ukraine, the new stage in an already long-lasting "state of emergency" which is also connected with the threat of nuclear catastrophe. The central part deals with the role of violence in the maintenance and global expansion of the capitalist mode of production and class exploitation. The key thesis is that various levels of imperialistic violence, having created a polarization between centres and peripheries in the world system, is, from the very beginning, the inseparable companion of capitalist development. The final part highlights the paradoxical contradiction between the dominant postmodern culture condemning resolutely all kinds of violence in interpersonal interactions, and the still prevailing tolerance of instigating politics of the governments of the EU and NATO members, leading to the escalation of the war in Ukraine, swelling up of the arming costs, and negative repercussions of the economic sanctions against the Russian Federation (in)directly affecting many common Europeans.

Keywords: war, violence, capitalist exploitation, imperialism, crimes of the powerful

UDC: 343.9:341.31